

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Економіко-гуманітарний факультет

(повне найменування інституту, назва факультету)

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

завідувач кафедри

Попова О.Ю.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

“ ” 2023 року

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему «Впровадження системи забезпечення фінансово-економічної безпеки
на підприємствах агропромислового комплексу»

Виконала: студентка 2 курсу, групи МБАм-22
(шифр групи)

спеціальності 073 Менеджмент

Поздєєва С.В.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник: к.е.н., доцкт, доцент кафедри УФЕБ Ляшок Н.Ю.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент: к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
О.О. Фоміна

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

*Засвідчую, що у цій випускній кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.*

студент _____
(підпис)

Луцьк— 2023 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет економіко -гуманітарний

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»

Спеціальність 073 Менеджмент

(шифр і назва)

Затверджую:
зав. кафедрою УФЕБ
О.Ю. Попова

«__» _____ 2023р

ЗАВДАННЯ

на випускню кваліфікаційну роботу студентки

Поздєєва Софія Володимирівна

1. Тема роботи «Впровадження системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємствах агропромислового комплексу»

керівник проекту (роботи) Ляшок Наталія Юріївна, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по інституту від « 29 » 09 2023 р. № 496

2. Термін здачі студентом закінченої роботи 15 грудня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи техніко-економічні показники діяльності ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», фінансова звітність

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити) теоретико-методичні підходи до організації системи забезпечення фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств; комплексна оцінка фінансового стану агропромислового підприємства; впровадження системи забезпечення системи фінансово-економічного забезпечення на агропромисловому підприємстві

5. Перелік графічного матеріалу: основні положення випускної кваліфікаційної роботи; підходи до визначення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»; сутність фінансово-економічної безпеки підприємства; види фінансово-економічної безпеки підприємства; система забезпечення ФЕБ підприємства; загрози та ризики ФЕБ підприємствам сільського господарства; структура бізнесу ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»; динаміка основних техніко-економічних показників ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»; зміна показників майнового стану; зміна показників прибутковості; зміна показників ліквідності; зміна показників інвестиційної привабливості; основні напрямки державної підтримки АПК України; надання кредитів підприємствам сільського господарства станом на кінець вересня 2020 року; складові фінансово-економічної безпеки підприємства; зведена інтегральна оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства; підсистеми механізму управління ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»; процес управління системою забезпечення ФЕБ «АПК-ІНВЕСТ»

6. Консультанти з проекту (роботи), із зазначенням розділів, що їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1.	к.е.н, доц. Ляшок Н.Ю.	20.09.2023	10.10.2023
2.	к.е.н, доц. Ляшок Н.Ю.	10.10.2023	1.11.2023
3.	к.е.н, доц. Ляшок Н.Ю.	1.11.2023	30.11.2023
Нормо-контроль	к.е.н, доц. Антоненко В.М.	20.09.2023	18.12.2023

7. Дата видачі завдання 15.09.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і затвердження теми дослідження	15.09.2023	
2.	Складання завдання на виконання випускної кваліфікаційної роботи, складання плану роботи	20.09.2023	
3.	Вивчення економічної літератури з обраної теми роботи та написання першого розділу	5.10.2023	
4.	Аналіз статистично-економічної інформації з досліджуваної проблеми та написання другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	20.10.2023	
5.	Розробка рекомендацій та заходів щодо підвищення ефективності, які розглянуті в ракурсі обраної теми роботи	10. 11.2023	
6.	Оформлення вступу, висновків, реферату, демонстраційних аркушів	1. 12.2023	
7.	Подання виконаної роботи на зовнішнє рецензування	10.12.2023	
8.	Підписання випускної кваліфікаційної роботи у завідувача кафедри та подання документів до ДЕК	15.12.2023	

Студентка

(підпис)

С.В. Поздеева

Керівник роботи

(підпис)

Я.О. Ляшок

АНОТАЦІЯ

Поздєєва С.В. Впровадження системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємствах агропромислового комплексу / Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 073 Менеджмент (спеціалізація «Менеджмент та бізнес-адміністрування»). – ДВНЗ ДонНТУ, Луцьк, 2023.

У випускній кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні засади системи забезпечення ФЕБ та розглянуто підходи до її побудови, окреслено особливості системи забезпечення ФЕБ сільськогосподарських підприємств, проведено аналіз діяльності ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», а також запропоновано впровадження індивідуальної системи забезпечення ФЕБ для досліджуваного підприємства.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, система забезпечення, сільськогосподарське підприємство, агропромисловий комплекс України, екологічна безпека

SUMMARY

Pozdieieva S.V. Implementation of the system of ensuring financial and economic security at the enterprises of the agro-industrial complex / Graduation qualification work for obtaining the educational degree "master" in the specialty 073 Management (specialization "Management and business administration"). – DVNZ DonNTU, Lutsk, 2023.

In the graduation thesis, the theoretical foundations of the FEB provision system were investigated and approaches to its construction were considered, the features of the FEB provision system of agricultural enterprises were outlined, an analysis of the activities of PJSC "APK-INVEST" was carried out, and the implementation of an individual FEB provision system for the enterprise under study was proposed.

Keywords: financial and economic security, security system, agricultural enterprise, agro-industrial complex of Ukraine, environmental security

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	8
1.1 Загальна характеристика системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві	8
1.2 Підходи до побудови систем забезпечення ФЕБ.....	20
1.3 Особливості системи забезпечення ФЕБ сільськогосподарських підприємств.....	30
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	39
2.1 Загальна характеристика ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»	39
2.2 Аналіз техніко-економічних показників ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ».....	44
2.3 Аналіз фінансового стану ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»	50
Висновки до розділу 2	57
РОЗДІЛ 3. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФЕБ НА АГРОПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	58
3.1 Особливості фінансування агропромислового комплексу України	58
3.2 Оцінка рівня ФЕБ агропромислового підприємства	69
3.3 Розробка системи управління ФЕБ для агропромислового підприємства	74
Висновки до розділу 3	84
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	966

ВСТУП

Сільське господарство займає близько 12 % у структурі ВВП України і є однією з найперспективніших галузей що демонструє істотні темпи росту. Однак, не зважаючи на зростання, аграрний сектор не повною мірою використовує наявний потенціал. За результатами опитування виробників сільськогосподарської продукції, основними стримуючими факторами розвитку є погодні умови, недостатній попит, нестача робочої сили, нестача матеріалів і устаткування, фінансові обмеження. Через уповільнений оборот капіталу, брак власних ресурсів та складність залучення позичкового капіталу аграрний сектор не може повністю реалізувати наявний ресурсний біокліматичний потенціал. Таким чином, ефективний розвиток сільського господарства в Україні поки що не можливий без додаткової державної підтримки. Важливість підтримки аграрного сектору зі сторони держави обумовлена також його часткою у структурі експорту – майже 40 % валютних надходжень припадає на сільськогосподарські товари.

Сучасний нестабільний стан української економіки, недоскональність законодавчого та правового забезпечення, конкурентне середовище змушують підприємства переглядати власні стратегії функціонування для стабільного та стійкого розвитку в майбутньому. Тому на сучасному етапі доцільним є проведення оцінки фінансово-економічної безпеки кожного підприємства та впровадження системи забезпечення ФЕБ. Така необхідність викликана можливістю оцінити поточний стан підприємства, внести пропозиції та шляхи вдосконалення до поточної діяльності, а також розробити стратегічні дії для ефективного функціонування в подальшому. Тому особливо важливим питання впровадження такої системи стає для підприємств українського агропромислового комплексу, оскільки дана галузь є однією із найважливіших для економіки України, що обумовлено специфікою функціонування галузі та її найважливішою функцією – забезпечення продовольчої безпеки. Саме цим і обумовлена актуальність обраної теми.

Дослідженню та вивченню питань визначення сутності фінансово-економічної безпеки, системи забезпечення ФЕБ підприємств, особливостям фінансування підприємств агропромислового комплексу присвячені наукові праці таких вчених, як: Т.О. Смірнова, К.К. Усатюк, О.В. Іващенко, П.М. Четверіков, А.С. Музиченко, С.А. Касперович, К.О. Дербинська, Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойевич, В.В. Каркавчук, Т.Н. Іванюта, В.І. Ткачук, О.А. Прокопчук, М.І. Яремова, Г.Н. Єрмоленко, Г.С. Матвєєв, А.В. Антонов, І.І. Конєва, О. Є. Гудзь.

Метою дослідження є впровадження системи забезпечення ФЕБ на агропромисловому підприємстві (ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ») на основі дослідження теоретико-методичних підходів до організації системи забезпечення фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств та оцінки рівня ФЕБ агропромислового підприємства.

Спираючись на поставлену мету дослідження, було сформовано та вирішено наступні його завдання:

- вивчити сутність, мету та задачі системи забезпечення ФЕБ на підприємстві;

- проаналізувати підходи до побудови систем забезпечення ФЕБ;

- з'ясувати особливості системи забезпечення фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств;

- дослідити особливості фінансування агропромислового комплексу України.

Об'єктом дослідження є система забезпечення фінансово-економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних підходів, а також організаційно-інформаційне забезпечення процесу організації та побудови системи ФЕБ на підприємствах.

Для вирішення поставлених завдань та досягнення мети під час дослідження було використано наступні методи пізнання: аналіз та синтез,

обробка даних, методи порівняння, класифікації та узагальнення, контент-аналіз, індукція та дедукція, метод систематизації та групування.

Інформаційно-теоретичну основу дослідження становлять наукові роботи вчених, фундаментальні теоретичні засади економічної теорії, фахові видання, матеріали практичних, всеукраїнських та міжнародних конференцій, звіти Міністерства аграрної політики та продовольства України, звіти Державної служби статистики, дані Міністерства фінансів України, дані Інформаційно-аналітичного порталу агропромислового комплексу України, законодавча база.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Загальна характеристика системи забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві

У сучасному економічному світі, який характеризується нестабільністю, важливою умовою забезпечення ефективного та стабільного функціонування будь-якого підприємства є комплекс робіт з розробки, впровадження та розвитку його системи фінансово-економічної безпеки (ФЕБ).

Останнім часом термін «фінансово-економічна безпека підприємств» є досить широко досліджуваним. Доречним є проведення контент-аналізу цього поняття, виходячи з аналізу великої кількості визначень, що наводяться в науковій літературі. (табл. 1.1)

Таблиця 1.1 - Підходи до визначення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»

Автор	Сутність поняття
Новікова М. [1,с.124]	Фінансово-економічна безпека – це такий фінансовий стан, при якому існує реальна фінансова можливість (запас фінансової міцності) розвивати основні напрями господарської діяльності, протистояти внутрішнім загрозам і динамічному зовнішньому середовищу.
Вівчар О. [2, с.344]	Фінансово-економічна безпека бізнесу – це такий стан управлінської системи підприємства, за якого досягається управління фінансовими ресурсами і є можливість адекватно реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі та проектувати можливі загрози і реакцію на них з метою забезпечення безкризового розвитку підприємства.
Чернота А. [3, с.345]	Фінансово-економічна безпека підприємства є складною системою, яка включає певний набір внутрішніх характеристик, спрямованих на забезпечення ефективності використання корпоративних ресурсів за кожним напрямом діяльності.
Івашенко О.В., Четверіков П.М. [4]	Фінансово-економічна безпека – це ступінь захищеності фінансових інтересів підприємства на усіх рівнях фінансових відносин.

Джерело: сформовано автором на основі: [1-4]

Таким чином, з вище наведених та проаналізованих підходів щодо визначення поняття «фінансово-економічної безпеки», можна зробити висновок, що сутність ФЕБ підприємства полягає в наступному (рис. 1.1):

Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства
1) фінансовий стан та фінансова стійкість підприємства; 2) рівень захищеності та розвитку компанії; 3) складна система з певним набором елементів для забезпечення ефективного функціонування підприємства; 4) можливість швидко реагувати та пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі; 5) забезпечення ефективності використання ресурсів підприємства; 6) запас фінансової міцності та фінансово-економічної незалежності.

Рисунок 1.1 - Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: складено автором на основі [5]

Отже, можна узагальнити, що визначення даного поняття доцільно розглядати у двох аспектах: на мікрорівні та на макрорівні (рис. 1.2).

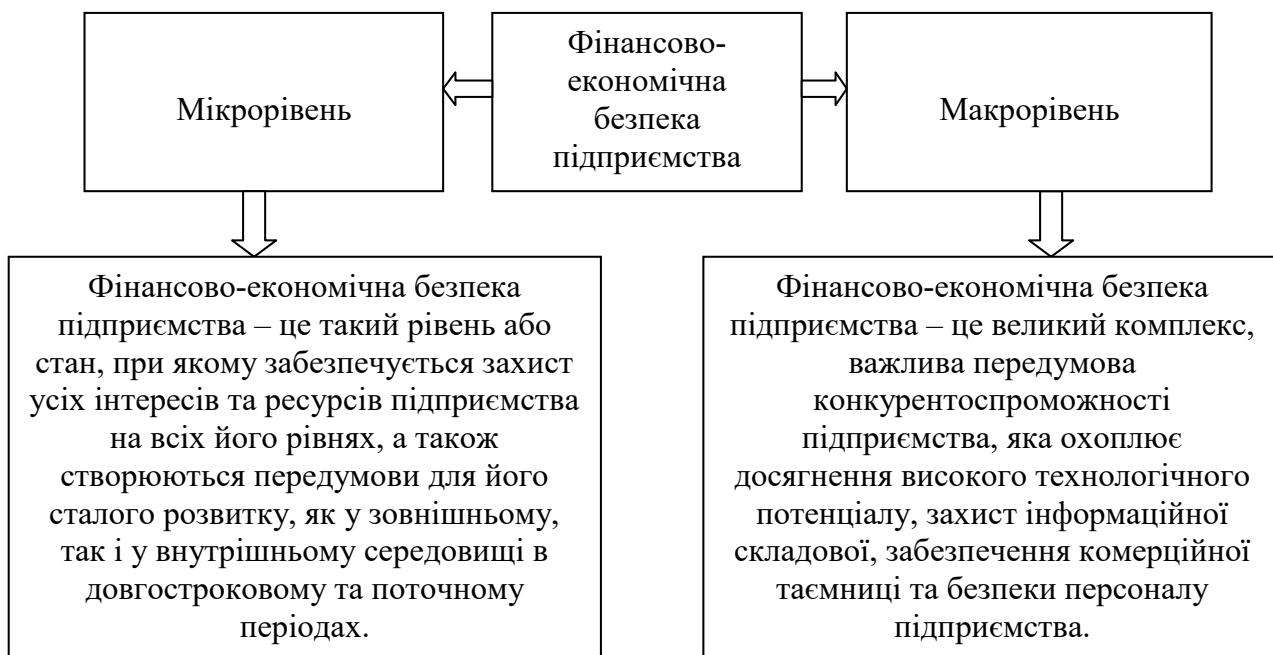

Рисунок 1.2 - Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: складено автором на основі [5-6]

Таким чином, забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства являє собою сукупність цілеспрямованих дій, які здійснюють суб'єкти системи ФЕБ з метою створення такого стану підприємства, за якого його різні чинники та ризики не загрожуватимуть його життєдіяльності.

Система ФЕБ підприємства являє собою велику комбінацію із сукупності різних взаємопов'язаних між собою елементів безпеки, які націлені на захист підприємства в цілому від негативних факторів зовнішнього середовища.

Отже, виходячи з цього, головною метою системи ФЕБ є створення такого стану або рівня підприємства, при якому буде забезпечуватися його ефективна та стабільна робота, фінансова стійкість та незалежність, правова та фінансова захищеність, платоспроможність, а також безперервний розвиток усіх сфер діяльності, як у поточному періоду, так і в майбутньому.

Ця мета вимагає рішення наступних задач комплексної системи ФЕБ, які зможуть допомогти забезпеченні досягнення головної мети, рис. 1.3:

Задачі комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства
- розробка системи фінансових інтересів, які є пріоритетними для підприємства; - постійний збір, аналіз та обробка інформації щодо внутрішнього та зовнішнього середовища компанії; - ідентифікація факторів, ризиків та загроз, які можуть впливати на погіршення системи ФЕБ; - побудова системи превентивних заходів щодо усунення можливих ризиків та загроз; - правовий захист підприємства та його персоналу; - створення системи інформаційної безпеки на підприємстві; - недопущення проникнення зловмисників на підприємство; - захист співробітників від недобросовісних дій конкурентів; - технічна та фізична охорона будівель, споруд, товарно-матеріальних цінностей та транспорту; - забезпечення стійкого фінансового стану підприємства; - нейтралізація можливої фінансової кризи; - здійснення постійного аналізу рівня ФЕБ на підприємстві; - контроль за ефективністю функціонування рівня ФЕБ, а також його вдосконалення.

Рисунок 1.3 – Склад задач комплексної системи ФЕБ підприємства

Фінансово-економічна безпека підприємства складається з наступних видів (рис. 1.4, табл. 1.2).

Рисунок 1.4 - Види фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: складено автором на основі [7]

Таблиця 1.2 – Складові фінансово-економічної безпеки підприємства

Складова ФЕБ підприємства	Характеристика
1	2
Фінансова безпека	означає збалансованість витрат з доходами, а також вхідних та вихідних потоків для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями
Кадрова безпека	полягає у наявності кваліфікованого персоналу на підприємстві, який зможе ефективно розвивати компанію
Техніко-технологічна безпека	полягає у можливості виконувати створений виробничий план, уникати помилок в роботі, швидко виконанні поставлених задач
Грошово-кредитна безпека	полягає в раціональному розподілі та контролі за грошовими ресурсами підприємства, створенні та дотриманні кредитної дисципліни і платіжно-розрахункової політики
Інвестиційна безпека підприємства	розкривається через його привабливість та здатність до залучення, вкладення, а також використання інвестиційних ресурсів у роботу та розвиток діяльності компаній

Закінчення табл. 1.2

1	2
Інформаційна безпека	являє собою систему заходів для збереження конфіденційних та секретних даних, комерційної таємниці та неможливості знищення інформації великої важливості підприємства
Фондова безпека	має на меті вкладення коштів у фінансові активи за рахунок виходу підприємства на фінансовий ринок, а також характеризує привабливість його цінних паперів
Валютна безпека	забезпечує та показує рівень захищеності операцій з валютою у зовнішньоекономічній діяльності підприємства
Страхова безпека	Страхова безпека характеризується взаємовідносинами та спільною роботою зі страховими компаніями з приводу захисту власних майнових прав та інтересів

Джерело: складено автором на основі [8]

Однак, універсальної системи забезпечення ФЕБ немає, оскільки існує велика кількість запропонованих науковцями та авторами елементів цієї системи, що пов'язано з унікальною специфікою кожного підприємства. Так, доцільно відносити наступні структурні елементи системи ФЕБ, а саме: суб'єкт та об'єкт ФЕБ підприємства; мета та задачі ФЕБ; загрози та ризики системі; механізм забезпечення, який складається з функцій, принципів, методів, інструментів та засобів управління; стратегія або політика безпеки тощо.

Для ефективного функціонування ФЕБ на підприємстві найважливішими елементами системи виступають об'єкт та суб'єкт.

Суб'єктами системи ФЕБ підприємства є особи, які забезпечують її діяльність, їх можна поділити на внутрішніх та зовнішніх. До внутрішніх можна віднести власників підприємства, апарат управління, спеціалістів служби безпеки та інший персонал, до зовнішніх відносять органи влади,

страхові компанії, приватні охоронні компанії, відомства та міністерства, а також правоохоронні органи [9].

До об'єктів відносяться такі важливі елементи підприємства, на які спрямовані зусилля суб'єктів системи ФЕБ щодо її забезпечення, а саме: персонал, інформація, ресурси, фінансові інтереси, ризики або загрози та рівень безпеки, техніка та технології, майнові та немайнові права [10].

Сукупність усіх зазначених видів безпеки, взаємозв'язок між ними, ефективна робота та контроль створює систему фінансово-економічної безпеки підприємства.

Як і будь-яку систему, систему забезпечення ФЕБ неможливо уявити без дотримання певних принципів, до них можна віднести наступні, табл. 1.3 [11, с.72]:

Таблиця 1.3- Принципи системи забезпечення ФЕБ підприємства

Назва принципу	Характеристика
1	2
законність	полягає в здійсненні своєї діяльності відповідно до нормативно-правових документів
координованість	постійна узгодженість дій між усіма підрозділами підприємства
безперервність	пов'язана з безперебійною та постійною роботою всіх складових системи
комплексність	характеризується вивченням та охопленням кожного елементу системи з метою їх захисту та всієї системи в цілому
плановість	полягає у створенні єдиної цілісної програми функціонування системи за кожним напрямком безпеки
компетентність та кваліфікованість	високий рівень знань та навичок співробітників у даній сфері

Закінчення табл. 1.3

1	2
диференційованість	створення системи заходів щодо уникнення або подолання загроз та ризиків у разі їх настання
своєчасність	негайне реагування на виникнення негативних явищ або факторів при забезпеченні безпеки
превентивність та реактивність	уміння швидко реагувати на проблеми та подолати їх

Джерело: складено автором на основі [11]

Досягнення вище визначених задач системи ФЕБ неможливе без виконання певних функцій, які доцільно поділити на дві групи: загальні та спеціальні (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 - Функції системи ФЕБ підприємства

Загальні функції	Спеціальні функції
1) функція цілепокладання – чітке визначення обов’язків кожного суб’єкту забезпечення безпеки підприємства	1) формування необхідних постійно наявних ресурсів підприємства, таких як інформація, кадри, фінанси, капітал, технології
2) аналітична функція – полягає у визначенні загроз та ризиків підприємства, їх управління та оцінка	2) створення як стратегічних, так і тактичних планів щодо фінансової та господарської діяльності підприємства
3) функція планування - прогнозування ключових показників безпеки зовнішнього і внутрішнього середовища	3) планування ФЕБ підприємства згідно її функціональним складовим
4) інформаційна функція - забезпечення підприємства даними для подальшого розвитку	4) створення інтегральної оцінки рівня ФЕБ для власного підприємства відповідно до його специфіки діяльності

Закінчення табл. 1.3

1	2
5) нормативно-правова функція – аналіз, вивчення та володіння знаннями чинного законодавства для захисту власних економічних інтересів	5) постійний аналіз фінансового стану та розрахунок рівня ФЕБ, контроль та постійне вдосконалення
6) контрольна функція – впровадження системи заходів з детального контролю за всіма запланованими діями, прийнятими управлінськими рішеннями та діючою системою ФЕБ в цілому	

Джерело: складено автором на основі [12; 13]

Усі методи, інструменти та засоби управління забезпеченням ФЕБ підприємства можна розподілити на три групи: організаційно-технологічні, концептуально-методичні та фінансово-економічні. (табл.1.5)

Таблиця 1.5 - Методи, інструменти та засоби управління забезпеченням ФЕБ підприємства

Методи, інструменти та засоби управління забезпеченням ФЕБ підприємства		
1	2	3
Концептуально-методичні	Організаційно-технологічні	Фінансово-економічні
1) систематизація дій щодо зниження загроз безпеці	1) створення системи ліквідаційних дій у разі виникнення технологічних збоїв	1) страхування фінансових та зниження валютно-грошових ризиків
2) використання або впровадження системи індикаторів	2) збільшення надійності та стабільності технологічних операцій та процесів	забезпечення законодавчих гарантій щодо надійності фінансової системи та ефективного розподілу фінансових потоків

Закінчення табл. 1.4

1	2	3
3) проведення наукової та дослідної роботи з виявлення ризиків та загроз безпеці	3) створення системи контролю за розрахунково-платіжною системою, прозорість фінансових ринків	4) здійснення постійного контролю суб'єктів підприємницької діяльності щодо виконання їхніх фінансових зобов'язань
4) вивчення та використання зарубіжного досвіду	4) забезпечення гарантій з боку законодавства для здійснення фінансових процесів	
5) організація фінансового планування		

Джерело: складено автором на основі [14]

Необхідною складовою будь-якої системи є стратегія, як відомо, це певний набір дій з подальшого розвитку підприємства на довгострокову перспективу.

Оскільки забезпечення ФЕБ підприємства є процесом безперервним та розрахованим на довгострокову перспективу, тому важливим для будь-якого підприємства є розробка та впровадження стратегій фінансово-економічної безпеки.

Стратегія ФЕБ підприємства – це один з найважливіших планів підприємства, який включає в себе систему дій, установок та намірів керівництва з забезпечення постійного високого рівня безпеки та розвитку підприємства у довгостроковому періоді.

Розробка стратегії містить декілька етапів, тому процес розробки стратегії ФЕБ може бути представлений у наступній послідовності, табл. 1.6:

Таблиця 1.6 – Процес розробки стратегії ФЕБ підприємства

№ етапу	Характеристика
1.	проведення аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища (вивчення позицій на ринку, конкурентів, постачальників, власних фінансових можливостей, стану фінансово-господарської діяльності та інше);
2.	розробка стратегічних цілей підприємства;
3.	формування необхідних дій для досягнення поставлених стратегічних цілей;
4.	моделювання оптимістичного та песимістичного сценаріїв розвитку подій;
5.	вибір стратегії ФЕБ та їхніх альтернатив, а також установлення строків її реалізації;
6.	узгодження стратегії фінансово-економічної безпеки з загальною стратегією підприємства;
7.	реалізація та впровадження обраної стратегії;
8.	оцінка та контроль обраної стратегії

Джерело: складено автором на основі [15]

Загалом стратегії ФЕБ повинні бути націлені на: зниження можливих загроз та ризиків безпеки, усунення збитків від наявних або потенційних загроз безпеці та створення постійно діючого фонду для компенсації нанесених збитків підприємству. Тобто кожна стратегія має містити елементи превентивних дій та реактивних.

Превентивна стратегія містить налагоджену та ефективну систему заходів, розроблених суб'єктами ФЕБ, за допомогою детального вивчення контрагентів, конкурентів, аналізу запланованих угод, а також вивчення документації.

Реактивна стратегія полягає у розробці ситуаційного підходу та застосуванні його в разі настання або виникнення загрозливих ситуацій. За допомогою встановлених дій реалізовується запланований ситуаційний підхід службою безпеки підприємства.

Також можна виділити наступні основні види стратегій ФЕБ, табл. 1.7:

Таблиця 1.6 – Види стратегій фінансово-економічної безпеки підприємства

Назва стратегії	Характеристика
Стратегія захисту	полягає у розробці заходів захисту або захисного механізму системи ФЕБ підприємства за допомогою захисних структур
Стратегія гармонізації	полягає у створенні суб'єктами ФЕБ такого стану, при якому забезпечується повний взаємозв'язок і гармонія фінансових та економічних інтересів підприємства між внутрішнім його станом та інтересами зовнішнього середовища
Вузькоспеціалізована стратегія	полягає у досягненні поставлених або запланованих цілей підприємства щодо його фінансово-економічної безпеки підприємства з позицій кожного окремого напрямку безпеки
ресурсно-функціональна стратегія	полягає в раціональному використанні всіх ресурсів підприємства та забезпеченні стабільного та ефективного функціонування підприємства

Джерело: складено автором на основі [15]

Виходячи з проаналізованих стратегій, можна зробити висновок, що необхідним для забезпечення ефективної фінансово-економічної безпеки ФЕБ є комплексне використання цих стратегій, тобто об'єднання їх в одне ціле та

робота по кожному з напрямків. Тільки при такому сполученні всіх стратегій буде забезпечуватися стабільна робота підприємства.

Таким чином, систему фінансово-економічної безпеки підприємства можна представити в наступному вигляді (рис.1. 4).

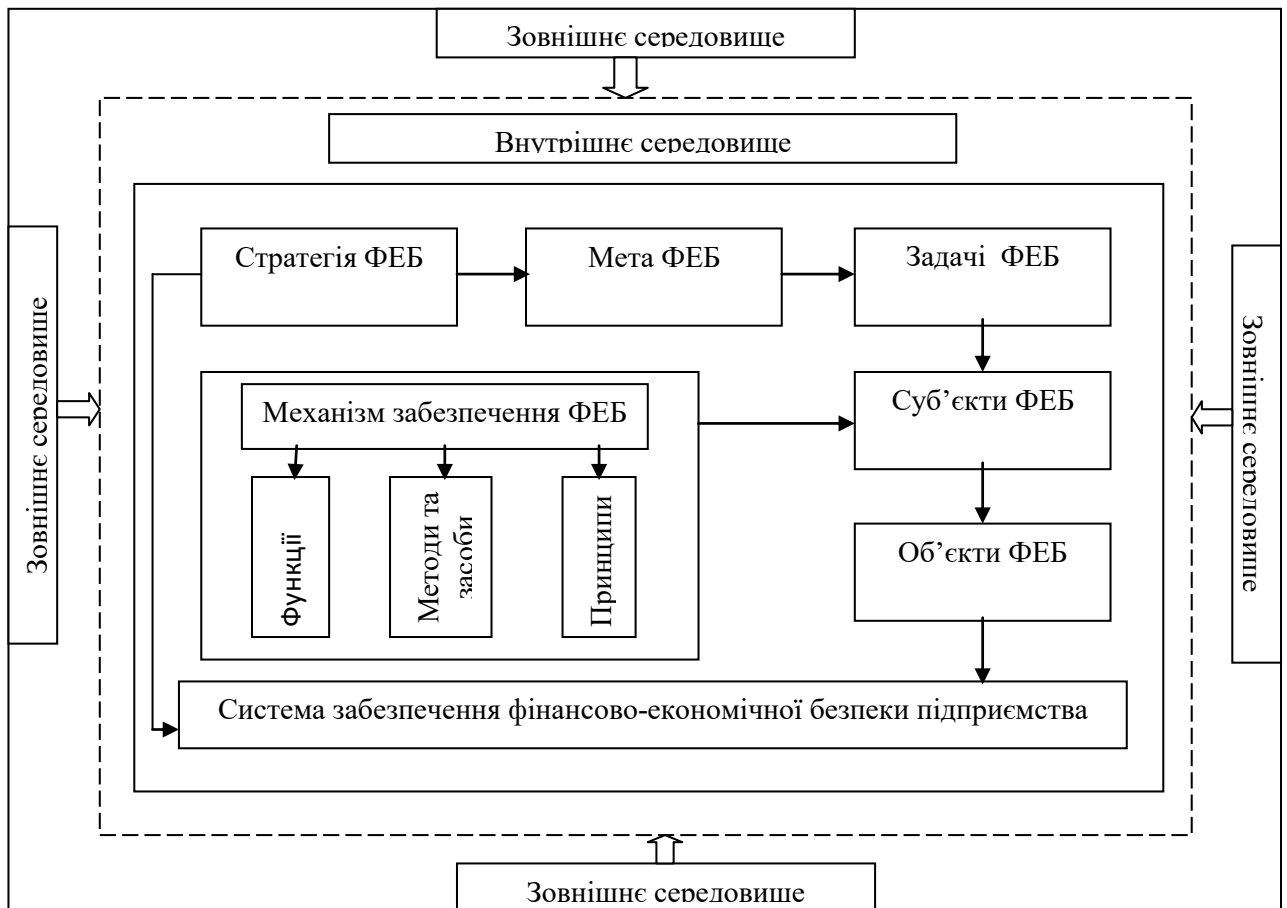

Рисунок 1.4 - Система забезпечення ФЕБ підприємства

Джерело: складено автором

Таким чином, усі складові системи, що зображені на рис. 1.3, являють собою комплексну систему забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Взаємозв'язок усіх складових системи створює рівень ФЕБ підприємства, який суб'єкти системи повинні підтримувати на належному рівні та контролювати кожний етап та елемент цієї системи. Однак система забезпечення ФЕБ не може бути однаковою для всіх підприємств, оскільки кожне підприємство є унікальним зі своїм видом економічної діяльності, розміром підприємства, кваліфікацією та кількістю кадрів.

1.2 Підходи до побудови систем забезпечення ФЕБ

Виходячи з великої різноманітності сучасних підприємств, їх унікальності та специфіки діяльності необхідним є розгляд підходів до побудови системи забезпечення ФЕБ.

Побудова та функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки будь-якого підприємства усіх видів діяльності повинна відбуватися на основі певних принципів та вимог. Необхідним для ефективно побудованої системи вважається дотриманням наступних основних принципів та вимог [15]:

- повна узгодженість системи управління основної діяльності підприємства з його системою управління фінансово-економічною безпекою;
- формування та функціонування системи ФЕБ повинно бути одним із основних засобів досягнення головних цілей підприємства;
- узгодженість обраної стратегії забезпечення ФЕБ підприємства з його загальною стратегією;
- безперервність у готовності до постійного розвитку підприємства;
- збалансованість основних елементів роботи системи ФЕБ та діяльності підприємства в цілому (встановлення нових цілей, зміна методів управління, зміна функцій, реорганізація та інше);
- висока кваліфікованість співробітників підприємства;
- чітке розмежування обов'язків та відповідальності робітників системи забезпечення ФЕБ, а також рівня доступу та допуску до важливої інформації.

Окрім указаних основних принципів та вимог можна навести низку ще специфічних, таких як:

- стимулювання працівників системи ФЕБ (моральне та матеріальне стимулювання);
- достатній рівень фінансування системи забезпечення ФЕБ;
- інформаційна підтримка, своєчасність її отримання;

- здійснення ризикованих рівень та готовність нести відповідальність за них у майбутньому;
- система безпеки повинна охоплювати всі сфери діяльності підприємства;
- дотримання принципу економичності у забезпеченні заходів захисту безпеки.

Побудову системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно розробляти відповідно до його розміру, оскільки важливе місце в системі займають пріоритетні функціональні складники кожного виду, індикатори рівня безпеки, особливості оцінки та засоби забезпечення.

Тому можна виділити наступні підходи до побудови системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства:

- 1) система забезпечення ФЕБ малого підприємства;
- 2) система забезпечення ФЕБ середнього підприємства;
- 3) система забезпечення ФЕБ великого підприємства.

Дані підходи ґрунтуються на тому, що спільною в їх системах забезпечення ФЕБ є невід'ємність таких структурних елементів, як: зовнішнє середовище, суб'єкт ФЕБ, мета ФЕБ, заходи інструменти та методи ФЕБ, пріоритетні фінансові складники, на які спрямована увага суб'єктів, а також пріоритетні індикатори або показники рівня ФЕБ. Однак, в основі кожного елементу системи по кожному виду підприємства покладені різні найпріоритетніші функціональні складники, а також засоби, інструменти та методи ФЕБ.

Необхідно зазначити, що всі зазначені види підприємств потрапляють під вплив зовнішнього середовища, яке може завдавати негативних наслідків усім формам підприємств, а також загрожувати їх життєдіяльності в цілому, однак, кожне підприємств залежно від свого розміру має захищати свої фінансові складники за рахунок розробленої та впровадженої системи забезпечення ФЕБ.

Особливості системи забезпечення ФЕБ малого підприємства можна представити в наступному вигляді (рис. 1.6).

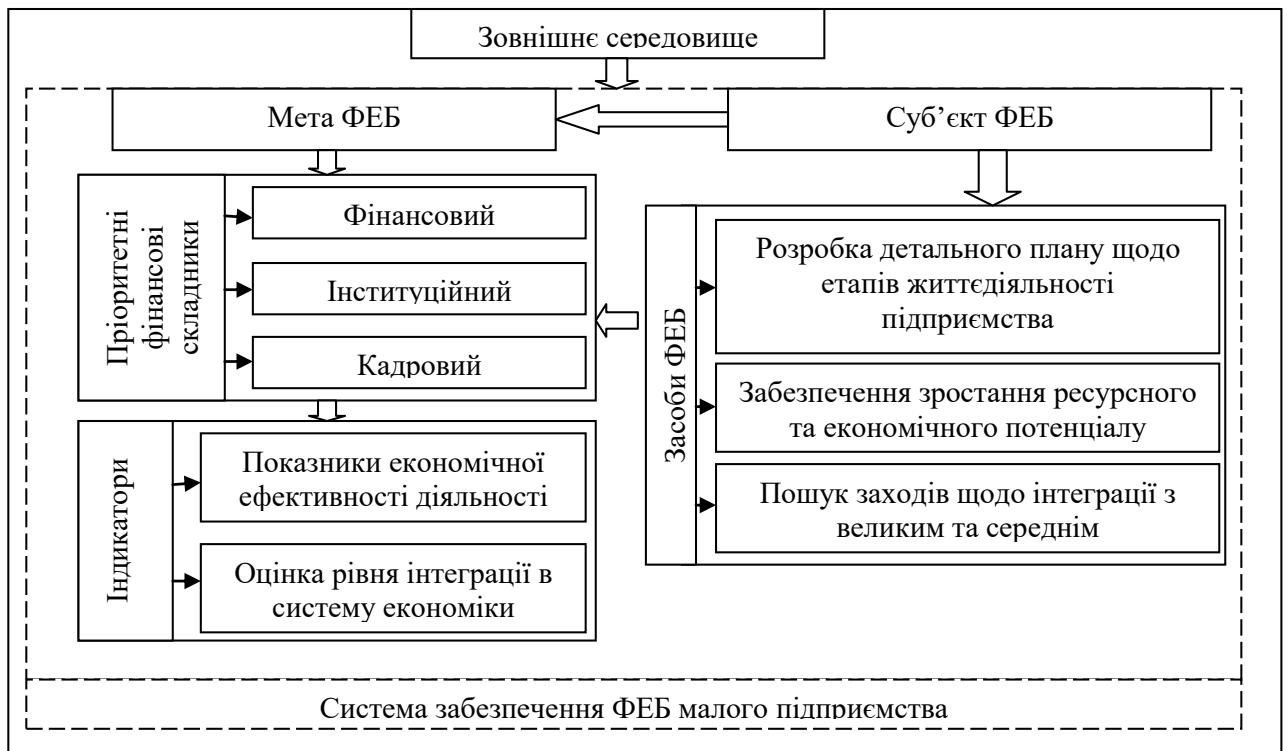

Рисунок 1.6 - Система забезпечення ФЕБ малого підприємства

Джерело: складено автором на основі [16, с.56]

Мале підприємство серед усіх видів підприємств у національній економіці є найбільш уразливим, тому найважливішою характеристикою фінансово-економічної безпеки для подальшого розвитку підприємства є постійний моніторинг, який включає аналіз відхилення фактичних показників діяльності від запланованих. Через невисоку чисельність персоналу на малих підприємствах відсутня служба безпеки, яка виконує забезпечення всієї системи, тому суб'єктом у даному випадку виступає керівник або власник самого підприємства.

Основною метою для малих підприємств у розрізі фінансово-економічної безпеки є захист від недобросовісних конкурентів. Малі підприємства залучають на договірних умовах субконтрактну систему безпеки.

Система безпеки середніх підприємств зображена на рис. 1.7.

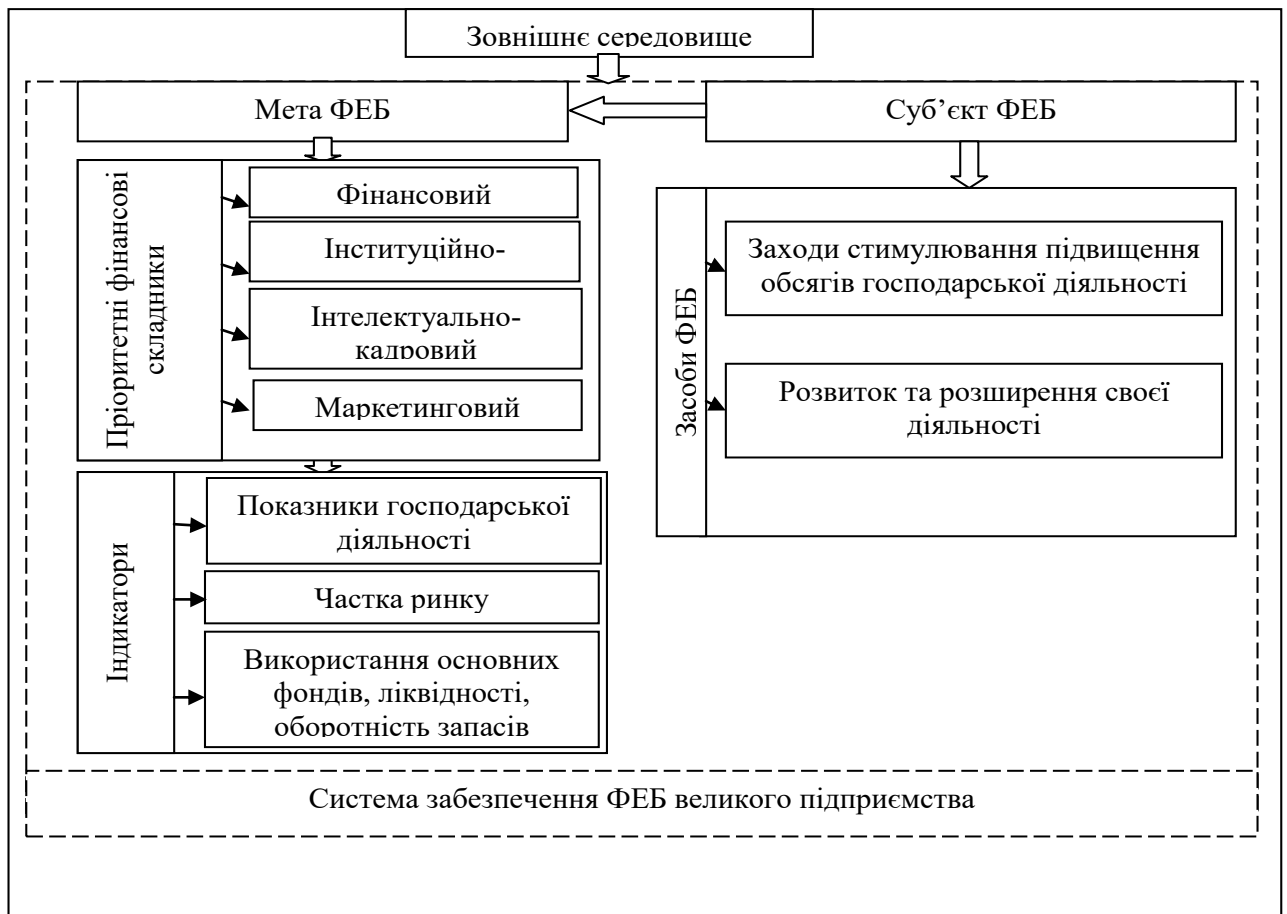

Рисунок 1.7 - Система забезпечення ФЕБ середнього підприємства

Джерело: складено автором на основі [16, с.56]

Система забезпечення ФЕБ середнього підприємства має ґрунтуватися на використанні ресурсно-функціонального підходу, оскільки даний вид підприємства характеризується помірним обсягом фінансово-господарської діяльності, що і викликає необхідність постійної наявності всіх видів ресурсів.

Для середнього підприємства характерним є те, що служба безпеки складається з окремих відділів, на які покладено функції забезпечення ФЕБ підприємства та її захист.

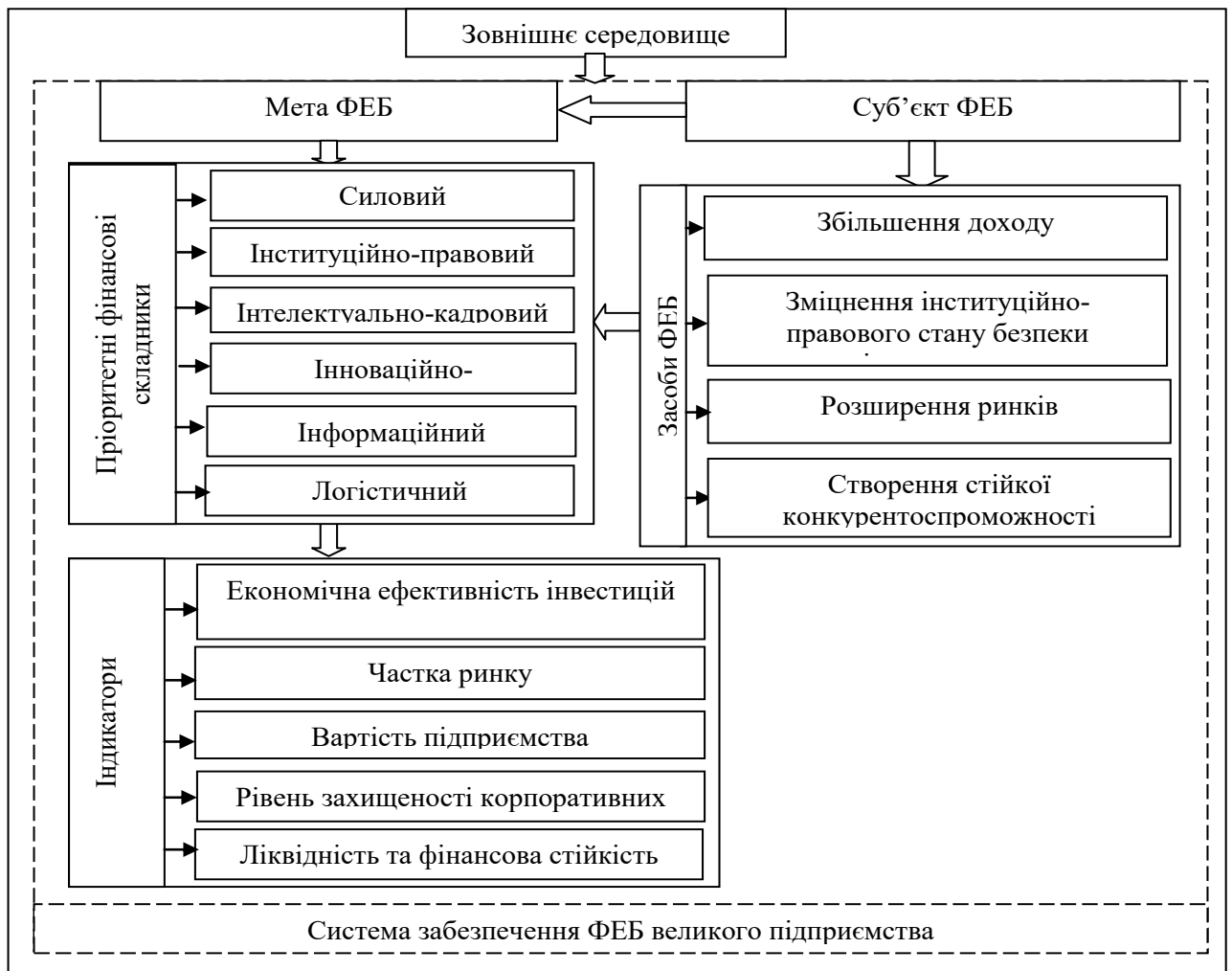

Рисунок 1.8 - Система забезпечення ФЕБ середнього підприємства

Джерело: складено автором на основі [16, с.56]

Особливості системи забезпечення фінансово-економічної безпеки великого підприємства полягає в його визначенні та оцінці ринкової вартості, активів, майна та їх зміну протягом певного періоду (рис.1.8).

Основною метою великого підприємства у сфері безпеки є правовий захист інтелектуальної власності. Для великих підприємств створюється спеціальний структурний підрозділ фінансово-економічної безпеки, який забезпечує захист усіх етапів його діяльності.

Таким чином, ефективність системи фінансово-економічної безпеки буде вище від того, наскільки чітко та конкретно будуть окреслені об'єкти системи та її загрози. Саме від того, що саме необхідно захищати та якими засобами захист цих об'єктів буде здійснюватися, залежить ефективність системи.

Здійснення стійкого та стабільного функціонування системи фінансово-економічної безпеки неможливе без постійного та детального внутрішнього контролю за її діяльністю та забезпеченням, тому важливим для підприємства є поділ формування системи ФЕБ та її інформаційних потоків на три наступні підходи:

- 1) централізоване;
- 2) децентралізоване;
- 3) змішане.

Централізована система забезпечення ФЕБ зображена на рис. 1.9.

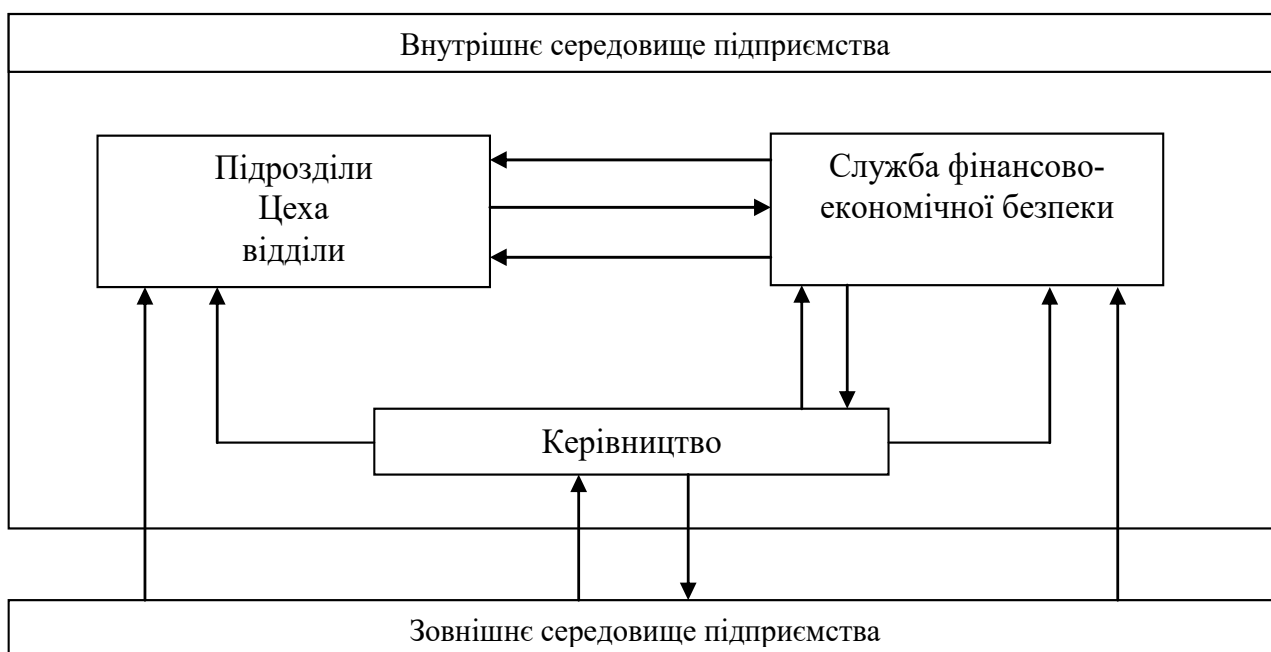

Рисунок 1.9 - Централізована система ФЕБ підприємства

Джерело: складено автором на основі [17, с.217]

При функціонуванні централізованої системи ФЕБ підприємства при забезпеченні інформаційних потоків головними її елементами є зовнішнє середовище та внутрішнє середовище, де до внутрішнього середовища включають: керівництво, службу фінансово-економічної безпеки підприємства та підрозділи, цеха й відділи.

Сутність даної схеми полягає в тому, що із зовнішнього середовища на запити від служби безпеки надходить інформація, яка необхідна для поточної

діяльності підприємства та збереження достатнього рівня його безпеки. На основі цього служба ФЕБ робить запити підрозділам, відділам та цехам стосовно потрібної інформації для виявлення загроз або певних змін у роботі та діяльності підприємства для створення системи дій або рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень. Підрозділи, цехи та відділи обробляють та надають запрошену інформацію службі ФЕБ, а також надають звіти стосовно виконаної роботи на прийнятих управлінських рішеннях. Виходячи з отриманої інформації, служба безпеки, вивчивши її та проаналізувавши, надає підрозділам, цехам та відділам рекомендації, пропозиції та рішення щодо їх роботи.

Результати аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища надаються службою безпеки керівництву для остаточного прийняття рішень щодо забезпечення безпеки. Остаточні прийняті рішення направляються назад до цехів, відділів та підрозділів. Після цього служба безпеки на основі проведених робіт робить звіти та надає їх керівництву. Таким чином організовується система централізованого забезпечення ФЕБ підприємства.

Що стосується децентралізованої системи забезпечення безпеки, то при побудові такої системи можливі наступні варіанти:

а) збір інформації, її детальний аналіз, обробка та прийняття життєво важливих рішень для підприємства здійснюється спеціалістом кожного підрозділу, на якого покладені функції та обов'язки забезпечення безпеки (рис. 1.8);

б) збір інформації та її обробка здійснюється працівниками кожного підрозділу, а вивчення, глибокий аналіз, виявлення тенденцій та надання рекомендацій здійснюється керівництвом компанії та її менеджерами (рис. 1.10).

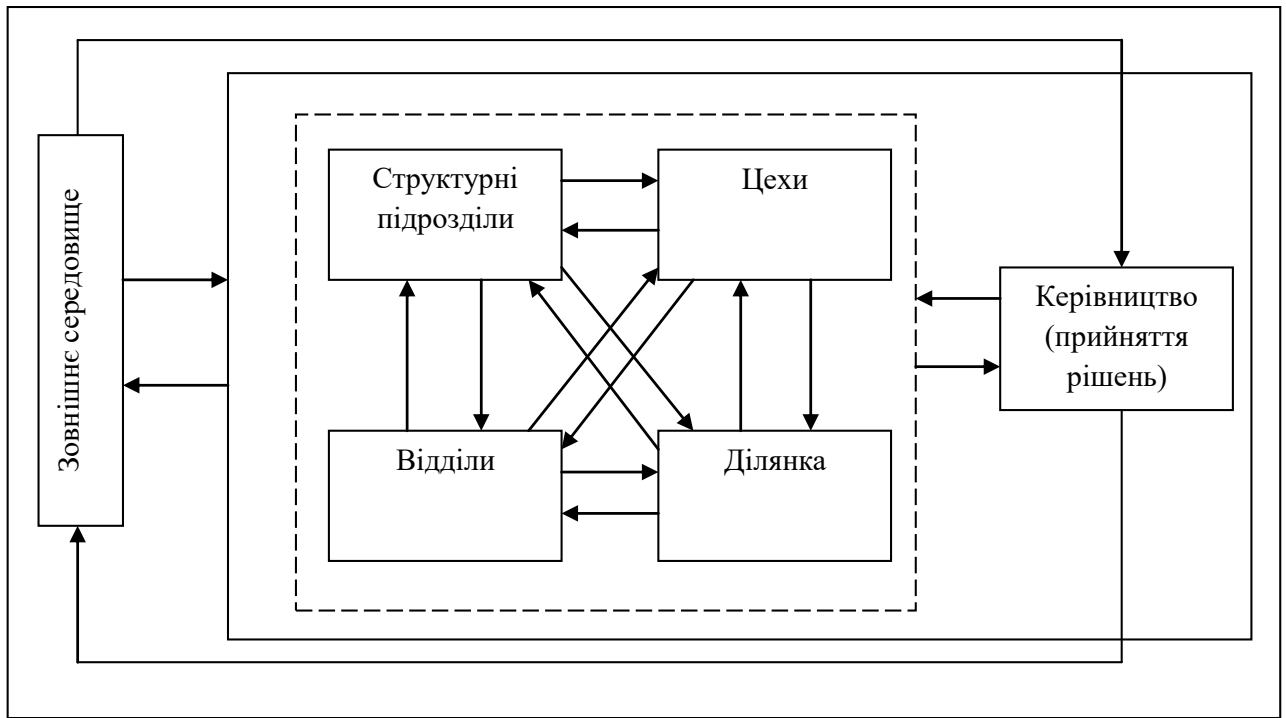

Рисунок 1.10 - Децентралізована система забезпечення ФЕБ (а)

Джерело: складено автором на основі [17, с.218]

При організації децентралізованої системи забезпечення ФЕБ при прийнятті рішень спеціалістами підрозділів, їхні запити направляються до цехів, відділів та певних ділянок для отримання необхідної інформації щодо подальшого забезпечення системи ФЕБ, після цього необхідна інформація отримується із зовнішнього середовища і на основі цього приймаються певні рішення щодо подальшої роботи та діяльності у сфері безпеки. Прийняті та обґрунтовані рішення надаються на розгляд до вищого керівництва та остаточного їх підтвердження. Остаточні підтверджені рішення від керівництва спеціалісти підрозділів направляють до їх виконання цехам, ділянкам, підрозділам та окремими особам.

Схема другого варіанту організації децентралізованого забезпечення системи ФЕБ зображена на рис. 1.11.

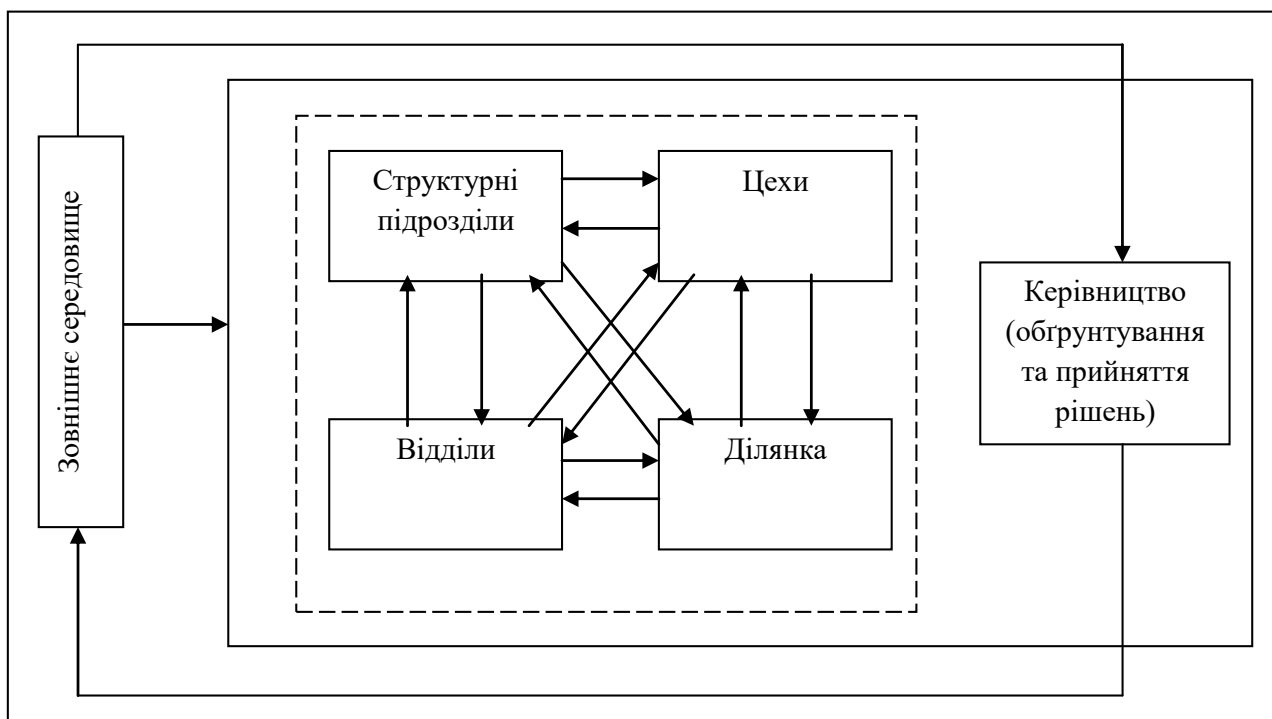

Рисунок 1.11 - Децентралізована система забезпечення ФЕБ (б)

Джерело: складено автором на основі [17, с.219]

Дана система забезпечення полягає в тому, що в зазначеному варіанті спеціаліст, на якого покладені функції забезпечення безпеки здійснюють збір інформації від підрозділів, цехів та ділянок, направляючи до них запити щодо отримання необхідної інформації. Отриману інформацію спеціалісти попередньо аналізують та передають на обробку вищому керівництву. Керівництво, аналізуючи внутрішню отриману інформацію та інформацію, яка буда отримана із зовнішнього середовища, робить висновки, приймає рішення та обґрунтовує їх. Ті рішення, які були прийняті з приводу безпеки, направляються для опрацювання та виконання до підрозділів, цехів та ділянок.

Однак, такі варіанти системи забезпечення ФЕБ не зовсім підходять для роботи та розвитку великих підприємств, оскільки за даними схемами неможливо охопити весь діапазон інформації через їхній розмір. Тому доцільним для великих підприємств є впровадження змішаної системи забезпечення ФЕБ та здійснення інформаційних потоків (рис. 1.12).

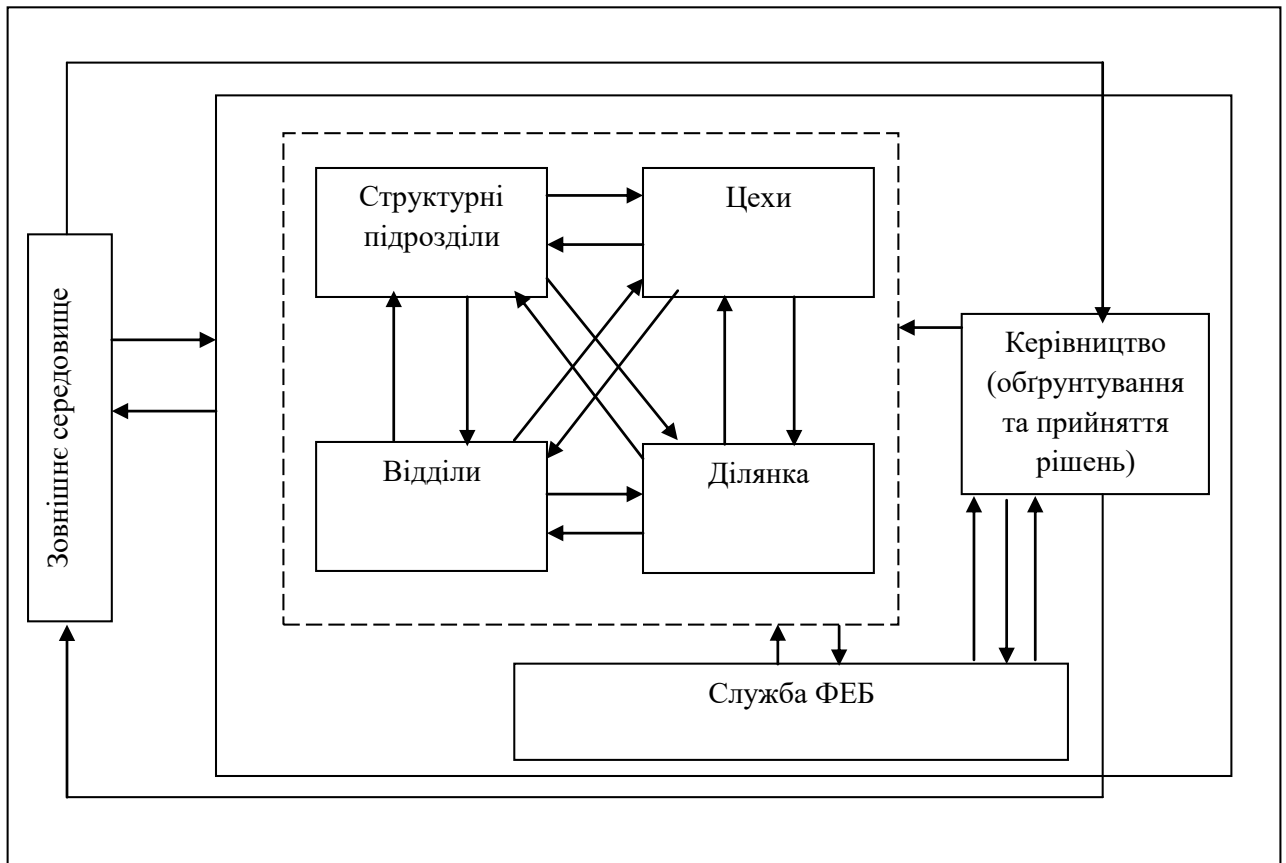

Рисунок 1.12 - Змішана система забезпечення ФЕБ

Джерело: складено автором на основі [17, с.220]

Таким чином, формування змішаної системи можна охарактеризувати за наступними ознаками: якщо велике підприємство у своєму складі має філії, дочірні підприємства, відокремлені структури, вони повинні відповідати децентралізованій системі, тому, виходячи з цього, оброблена ними інформація поступає до служби безпеки підприємства у вигляді сформованих звітів. Служба безпеки оброблює отриману інформацію із зовнішнього середовища щодо змін у законодавстві, тенденцій на ринку, потреб споживачів, курсу валют, а також інформацію із внутрішнього середовища, та на основі цього розробляються подальші перспективи розвитку та заходи захисту, створюються стратегічні та тактичні плани дій, варіанти рішень та рекомендацій і надаються до остаточного узгодження та підтвердження керівництвом підприємства. Після цього прийняті рішення та рекомендації направляються до подальшої

організації роботи підрозділам, цехам, ділянкам, відповідальним особам, філіям та дочірнім підприємствам.

Отже, за допомогою використання вищезазначених підходів та схем формування системи забезпечення ФЕБ створюється безперервний потік інформації, її аналіз та можливе уникнення ризиків у майбутньому.

1.3 Особливості системи забезпечення ФЕБ сільськогосподарських підприємств

В Україні однією із найважливіших галузей є саме сільське господарство, яке потребує особливої уваги та достатнього рівня забезпечення фінансово-економічної безпеки ФЕБ.

Фінансово-економічна безпека сільськогосподарських підприємств є особливо важливою не тільки для самого підприємства, а й для всієї країни в цілому через свою продовольчу важливість для населення та створення можливостей експорту продукції.

Фінансово-економічна безпека сільськогосподарських підприємств формується на основі стандартного набору елементів її системи забезпечення (рис. 1.3), однак особливості системи розкриваються через специфічну унікальність галузі сільського господарства, що включає особливий набір чинників, проблем, ризиків та загроз.

Сільськогосподарські підприємства є специфічною, але досить важливою галуззю України, яка виконує ряд функцій:

- забезпечення у продовольстві населення;
- забезпечення робочими місцями незалежно від вікової структури, статеві та освітньої кваліфікації;
- формування культурного та демографічного потенціалу населення та країни в цілому;
- територіальна організація сільського населення;
- підвищення рівня експорту країни.

Для досягнення оптимального рівня ФЕБ та ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств можна виділити ряд галузевих чинників та факторів, які необхідно враховувати при формуванні системи забезпечення безпеки. Такі чинники та фактори через їхній великий обсяг та відповідні особливості доцільно поділяти на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх чинників слід відносити: залежність від природно-кліматичних умов, кон'юнктуру ринку, державне законодавство (податкове та господарське), ступінь надійності постачальників та партнерів, рівень безпеки та розвитку конкурентів, забезпечення продовольчої безпеки, сільськоутворююча функція.

До внутрішніх чинників можна віднести наступне: організація системи управління, інформаційно-аналітичне забезпечення, матеріально-технічні, фінансові та кадрові ресурси, рівень екологізації виробництва сільськогосподарської продукції, соціальне забезпечення та захист працівників, структура та якість природних ресурсів [18].

Зовнішні чинники формуються під впливом зовнішнього середовища, дія яких може виступати для підприємства як загрозою, так і навпаки – поміччю у прийнятті певних рішень та забезпеченні безпеки. Особливо важливо піклуватися та стежити за змінами у зовнішньому середовищі для недопущення можливих ризиків для підприємства.

Внутрішні чинники формуються під впливом організації управління та кваліфікованого менеджменту, персоналу та природних ресурсів. Велике значення для підприємства мають саме природні ресурси, які використовуються для здійснення основної діяльності та впливають на кінцевий результат виробництва підприємства. Тому безперервний контроль за визначеними чинниками має першочергове значення для підтримки високого рівня безпеки.

Зазначені чинники та фактори можуть бути як негативні, так і позитивні. Негативні чинники є джерелом загроз для рівня безпеки, тому необхідним є швидка ідентифікація цих загроз та ризиків, а також їх уникнення та усунення.

Виходячи з цього, можна виділити наступні п'ять груп загроз та ризиків фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 - Загрози та ризики ФЕБ підприємствам сільського господарства

Групи загроз та ризиків	Конкретизація загроз та ризиків
Група втрати постійної фінансової стійкості	динамічне зростання кредиторської та дебіторської заборгованості; неплатоспроможність; дуже великі витрати на виробництво.
Група порушення процесу виробництва	низький рівень техніко-технологічного розвитку; недостатня кваліфікованість персоналу; порушення технологічного процесу; порушення технологічного переходу до ринку.
Група інвестиційної та інноваційної активності	низький рівень інвестиційної привабливості підприємств сільського господарства; невисокий ступінь конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.
Група природного та ресурсного потенціалу	скорочення обсягів природних ресурсів; невідповідність у використанні ресурсів сільськогосподарського підприємства; недостатній рівень обслуговування природних територій; недбалість у використанні природних ресурсів; зменшується кількість мінеральних добрив; природні фактори (засуха, повінь, навала комах, зниження рівня якості ґрунту).
Група загроз, які пов'язані з продукцією сільськогосподарських підприємств	нееластичність попиту на виготовлену сільськогосподарську продукцію; низька урожайність сільськогосподарських культур; землевіддача; низька продуктивність скота та птиці; загрози при збуті продукції; швидке псування сільськогосподарської продукції.

Джерело: сформовано автором на основі [19]

Однак, діяльність сільськогосподарських підприємств пов'язана з низкою галузевих проблем, які заважають ефективному функціонуванню фінансово-економічної безпеки підприємств. Тому для ефективного впровадження системи ФЕБ та функціонування його механізму, необхідно виділити ряд його основних двох наступних проблем:

1) високий ступінь впливу та залежності процесу виробництва від природно-кліматичних умов (це є найголовнішим фактором при забезпеченні

системи ФЕБ, оскільки вірогідні несприятливі природні умови можуть призвести до збою в роботі, загрожувати безпеці, а також нанесенню великих та непоправних збитків підприємства);

2) територіальний фактор виробництва та розміщення (даний чинник полягає у віддаленості сільських виробників від великих населених пунктів, що робить проблему в інформаційних комунікаціях).

До другорядних проблем можна також віднести: недостатність державної підтримки підприємств, відсутність капіталовкладень, недостатність власних фінансових ресурсів, низький рівень соціального розвитку сільських територій, низьку диференціацію сільськогосподарської продукції, витрачання великої частини коштів на техніку, слабку систему управління державною владою, недостатня кількість кваліфікованих кадрів, нераціональне використання земельних ресурсів, недостатню забезпеченість трудовими ресурсами, використання біологічних ресурсів у виробництві, виробництво продукції, яка дуже швидко псується, низька цінова еластичність попиту на продукти харчування [20].

Тому, розробляючи систему забезпечення ФЕБ сільськогосподарських підприємств, необхідно перш за все формувати її, спираючись на можливі несприятливі чинники або загрози та на найпоширеніші проблеми, які знижуватимуть рівень фінансово-економічної безпеки будь-якого підприємства.

Сільське господарство відрізняється від усієї сукупності інших підприємств певними специфічними особливостями, це проявляється в тому, що вплив ринкових законів на діяльність сільськогосподарських підприємств досить обмежений. Це можна охарактеризувати наступними ознаками [21]:

біологічність процесів у діяльності та виробництві сільськогосподарської продукції, саме цей фактор і визначає специфіку діяльності сільськогосподарських підприємств та вимагає відповідного підходу до їх організації;

земля, рослини, тварини та інше, тобто біологічні ресурси, які є основним фактором функціонування та розвитку сільськогосподарського підприємства та які розвиваються не за ринковими законами;

реалізація та виконання сільськогосподарськими підприємствами екологічної та соціальної функції, що проявляється в підтримці та підвищенні якості продуктів харчування населення, підтримка екологічної рівноваги та інше.

Відповідно до окреслених та визначених для кожного конкретного підприємства своїх чинників, ризиків, загроз, проблем, особливостей та умов діяльності, доцільно розробити власну стратегію або декілька стратегій діяльності підприємства.

Необхідним є створення конкурентної стратегії, яка включає сукупність стратегій, а саме: стратегія зниження витрат на виробництво, стратегія економічного зростання, стратегія підвищення якості виготовленої продукції, стратегія формування комплексу постійно наявних ресурсів, стратегія збільшення ринкової вартості сільськогосподарського підприємства, стратегія формування цільового сегменту споживачів та покупців, стратегія виходу на нові ринки, стратегія підвищення рівня експорту, стратегія створення резервного фонду для подолання можливих потенційних непередбачуваних природних загроз.

Також життєво важливими для сільськогосподарського підприємства є розробка наступних видів стратегій:

- 1) досягнення ефекту масштабу виробництва (збільшення обсягу земельних площ та інше);
- 2) підвищення рівня спеціалізації (залучення кваліфікованих кадрів);
- 3) досягнення технічних та технологічних переваг (упровадження сучасних технологій, створення власних інструкцій вирощування рослин або тварин).

Розробка, використання та реалізація зазначених стратегій приведуть до збільшення обсягу прибутку та підвищення рівня конкурентоспроможності

сільськогосподарського підприємства. За допомогою обраних та впроваджених стратегій підприємство матиме можливість швидко встановлювати та виявляти проблеми діяльності та розвитку та реагувати на їх наслідки та зміни.

Також сільськогосподарські підприємства у сфері забезпечення безпеки використовують превентивні та реактивні стратегії, однак більшість таких підприємств використовують перший вид, оскільки з таким специфічним видом діяльності необхідно вчасно запобігати настанню можливим загрозам та ризикам та підвищувати рівень безпеки та стійкості.

Різновиди превентивних та реактивних стратегій зображені на рис. 1.13, які включають стратегії зростання, розвитку, стабілізації та виживання, де в рамках зазначених стратегій існують відповідні умови їх використання.

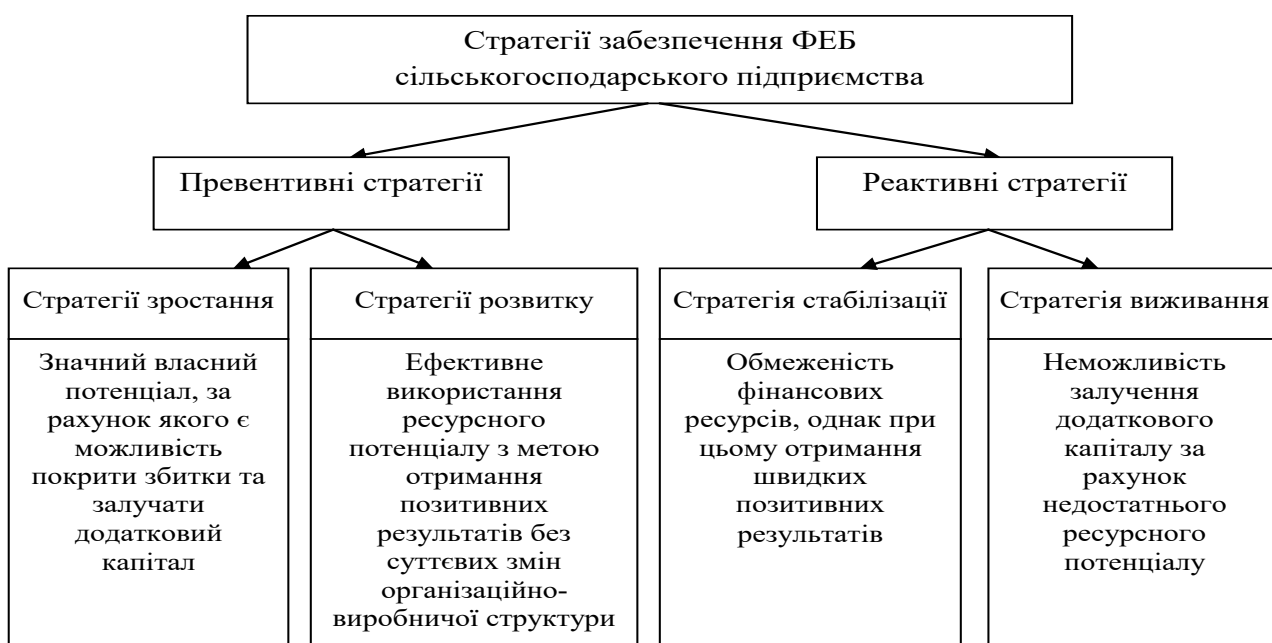

Рисунок 1.13 - Наслідки від використання превентивних та реактивних стратегій ФЕБ підприємства

Джерело: складно автором на основі [22, с.200]

Як видно з рис. 1.13, до складу превентивних стратегій можна віднести стратегії зростання та розвитку. Зазначені стратегії передбачають збільшення потенціалу підприємства шляхом використання внутрішніх та зовнішніх

резервів, переваг та можливостей, однак, використання таких стратегій вимагає залучення додаткових коштів для реалізації додаткової стратегії – інноваційної стратегії.

Реактивні стратегії, на відміну від превентивних стратегій, є ризикованими, оскільки використовуються при настанні певних кризових ситуацій. Реактивні стратегії включають стратегії стабілізації та виживання, які використовуються при критичному або дуже низькому рівні фінансово-економічної безпеки підприємства та стійкості. Використання зазначених видів реактивних стратегій надасть підприємству не допустити настання банкрутства або виходу з цієї ситуації.

Можливості, які нададуть підприємствам галузі сільського господарства, використання превентивних та реактивних стратегій забезпечення фінансово-економічної безпеки можна представити в наступному вигляді (рис. 1.14).

Рисунок 1.14 - Наслідки від використання стратегій ФЕБ підприємстві

Джерело: складено автором на основі [22, с.203-204]

Таким чином, найпріоритетнішими напрямками в забезпеченні

фінансово-економічної безпеки сільськогосподарського підприємства мають бути наступні:

- раціональне, збалансоване, кваліфіковане, економічно та природно доцільне використання наявних ресурсів, які беруть участь у виробництві кінцевої продукції;
- врахування в діяльності підприємства принципів функціонування природної екосистеми, збереження навколишнього середовища;
- підвищення родючості ґрунту, його збереження;
- створення необхідних умов для утримання тварин;
- вивчення найбільш уразливих місць діяльності власного сільськогосподарського підприємства;
- створення координованої системи управління сільськогосподарським підприємством;
- підвищення кваліфікованості персоналу з вирощування, використання, оброблення та продажу продукції;
- вивчення та створення власної системи аналізу показників діяльності саме сільськогосподарських підприємств;
- створення системи безпеки, перш за все, природних, а також інформаційних, матеріальних, трудових, технічних, технологічних, фінансових та інших ресурсів;
- створення та налагодження взаємозв'язків з органами влади;
- створення безпечних умов праці та запровадження ефективної системи мотивації персоналу.

За рахунок забезпечення вищевказаних напрямків, можна буде спостерігати наступні наслідки від їх виконання та дотримання, а саме: покращення іміджу підприємства, підвищення рівня екологічної безпеки, економія ресурсів, підвищення конкурентоспроможності підприємства, створення та збут якісної продукції населенню, підвищення прибутковості, підвищення зайнятості населення. Отже, використання всіх стратегій у комплексі та взаємозв'язку надасть можливість підприємствам сільського

господарства створювати відповідний повний захист від загроз та ризиків, які виникли, або можливого настання загроз та ризиків.

Висновки до розділу 1

Система ФЕБ підприємства представляє собою велику комбінацію із сукупності різних взаємопов'язаних між собою елементів безпеки, які спрямовані на захист підприємства в цілому від негативних факторів зовнішнього середовища.

Система ФЕБ підприємства містить такі складові, як: суб'єкт та об'єкт ФЕБ підприємства; мету та задачі ФЕБ; загрози та ризики системі; механізм забезпечення, який складається з функцій, принципів, методів, інструментів та засобів управління; стратегія або політика безпеки.

Підходи до побудови системи забезпечення ФЕБ підприємств можна розглядати та розробляти через призму їхнього розміру, виходячи з цього, підходи до побудови можуть бути відповідно для малого, середнього та великого підприємств.

Виходячи з проведення постійного контролю за підприємством, підходи до побудови можна також поділяти на централізований, децентралізований та змішаний. У свою чергу децентралізований підхід поділяється на два види: збір інформації, її докладний аналіз, обробка та прийняття життєво важливих рішень для підприємства здійснюється спеціалістом кожного підрозділу, на якого покладені функції та обов'язки забезпечення безпеки; збір інформації та її обробка здійснюється працівниками кожного підрозділу, а вивчення, глибокий аналіз, виявлення тенденцій та надання рекомендацій здійснюється керівництвом компанії та її менеджерами.

Ефективність системи забезпечення ФЕБ сільськогосподарських підприємств залежить від урахування в їх побудові відповідних специфічних рис діяльності, які включають свої стратегії забезпечення безпеки, загрози та ризики, принципи діяльності та чинники.

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Загальна характеристика ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»

ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» - це сучасна компанія з замкненим циклом виробництва, що реалізує найбільший інноваційний проект в агропромисловому секторі економіки України, створене в 2006 році у місті Покровськ Донецької області.

Основним видом діяльності ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» згідно КВЕД є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Іншими видами діяльності є: розведення свиней, змішане сільське господарство, виробництво м'яса, виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах та оптова торгівля живими тваринами.

У процесі своєї діяльності «АПК-ІНВЕСТ» реалізовує наступні види продукції: насіння, зернові культури, комбікорми, свинячі напівтуши, охолоджена свинина, ковбасні вироби та надає послуги зі зберігання зерна.

Структура ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» складається з наступних підрозділів:

1. Департамент рослинництва та землеробства (потужністю 10 тонн/годину).
2. Комбікормовий завод (потужністю 200 тисяч тон на рік) .
3. М'ясокомбінат (потужністю 200 т/добу готової продукції).
4. Тваринницький комплекс (складається з 5-ти свинокомплексів потужністю 450 000 голів свиней забою на рік).
5. Департамент транспорту і логістики.
6. Офіс.

Основним ринком збуту ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» є національний ринок України. Компанія реалізує продукцію через торгівельні мережі та через

дистриб'юторів. Основними клієнтами підприємства є: МЕТРО, АШАН, БІЛЛА-Україна, АТБ-Маркет, СІЛЬПО - ФУД та інші.

Компанія є лідером галузі в Україні: протягом 2022 року на фоні загального скорочення поголів'я ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» збільшило свою частку з 3,8% до 4,0% на ринку загалом та з 7,35% до 7,48% серед сільськогосподарських підприємств, які працюють у галузі свинарства України.

Головним регуляторним обмеженням для емітента є закриті закордонні ринки для свинини українського походження.

У цілому галузь м'ясопереробки компанія розцінює як достатньо конкурентну. Перша десятка лідерів, включаючи ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», загалом становлять 70% відсотків ринку, при цьому жодний учасник ринку не перевищує долю у 20%. Для утримання та збільшення частки в такому конкурентному середовищі, компанія робить ставку на високі стандарти якості, сучасні технології пакування та зберігання продукції.

Сировинна база компанії має три основні групи:

- сировина для використання у рослинництві: мінеральні добрива, засоби захисту рослин;
- сировина для використання у тваринництві: зернові, інші компоненти кормів, ветпрепарати;
- сировина, що використовується у м'ясопереробці: спеції, добавки, та пакувальні матеріали.

Усі перелічені ринки сировини є конкурентними із відкритим доступом і відсутністю обмежень щодо закупівель. Для більшості сировинних ринків має місце фактор сезонності. Одним із найбільших серед перелічених ринків - є ринок зернових фуражних культур. Фуражні зернові за минулий 2022 рік показали коливання закупівельної ціни від 5,0 до 6,1 тис. грн з ПДВ за тону. Також для ціноутворення на цьому ринку має значення щорічний рівень врожайності в країні та в світі в цілому.

Протягом останніх років компанія «АПК-ІНВЕСТ» співпрацювала з провідними профільними компаніями та експертними організаціями та в

рамках міжнародного співробітництва отримала доступ до передових світових технологій та підходів до ведення товарного сільського господарства та переробки сільськогосподарської продукції, а саме:

1. У рослинництві: впроваджуються інноваційні технології та підходи до обробки землі, застосовується вискотехнологічна техніка для передпосівного періоду, посіву, захисту рослин та збору врожаю вирощуваних культур. У виробництві застосовуються найякісніше насіння та найефективніші органічні та мінеральні добрива від провідних світових виробників, відомих якістю продукції та рівнем професіоналізму в даній сфері.

2. У тваринництві: співпраця з європейськими племінними центрами, впровадження сучасних підходів у селекційній роботі, розведенні, відгодовуванні та догляді за тваринами. Таким чином, новітні технології та світові наукові розробки у поєднанні з якісним менеджментом є надійною основою для утримання лідерських позицій у галузі вітчизняного тваринництва.

3. У м'ясопереробці: виробничі лінії, системи контролю харчової безпеки оснащені технологічним обладнанням провідних брендів, сертифікованих за найвищими стандартами контролю якості продуктів харчування. Технологія м'ясопереробки побудована із залученням інженерно-технічного потенціалу зарубіжних постачальників обладнання, інвентарю, пристроїв та агрегатів м'ясопереробної промисловості. Упродовж 2024 року планується проведення модернізації та розширення виробничих потужностей м'ясопереробного підприємства з метою досягнення запланованих обсягів виробництва ковбасних виробів та нарощування асортиментного різноманіття.

Постачальники основних видів сировини та матеріалів є диверсифікованими, та не займають більше 5 відсотків в структурі закупівель. Загальна структура найкрупніших постачальників наступна: PROVIMI FRANCE (Франція) - 5%, ПП «Фенікс АГРО» - 96 629,23 - 4%, ТОВ «Триго Трейд» - 69 895,07- 3%.

Компанія, усі її департаменти та підрозділи, працюють з великою кількістю постачальників, кількість яких складає приблизно 3500 підприємств, що постачають різні види товарів та надають послуги з різних міст України.

Головною перевагою бізнесу є те що, «АПК-ІНВЕСТ» - це вертикально-інтегрована українська компанія з замкненим циклом виробництва (рис. 2.1).

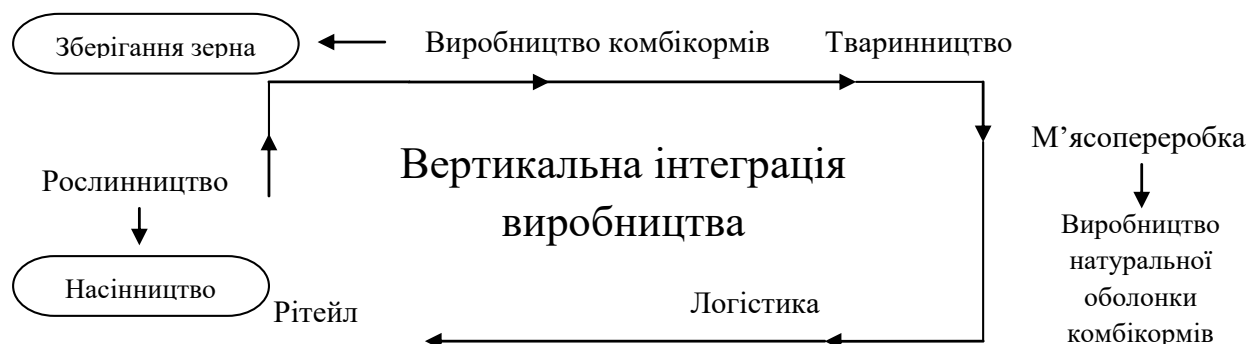

Рисунок 2.1 – Структура бізнесу ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»

Джерело: [23]

Процес замкненого циклу виробництва ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» розпочинається з рослинництва. Значною конкурентною перевагою «АПК-ІНВЕСТ» на етапі рослинництва є виробництво власної сировини для комбікормів. Земельний фонд «АПК-ІНВЕСТ» на сьогоднішній день складає 35тис. га. Виходячи з того, що з розширенням площ, щороку збільшується машинний та тракторний парк підприємства. Для виконання польових робіт підприємство залучає більше, ніж 65 одиниць техніки сільськогосподарського призначення, придбаних у провідних виробників світового масштабу.

Що стосується зберігання зерна, то елеватор «АПК-ІНВЕСТ» повністю автоматизований та людський фактор зведений до мінімуму. Сучасні та модернізовані технології для сушіння та очищення сировини, системи термоконтролю та вентилявання дозволяють зберігати високу якість зерна протягом усього зберігання.

Елеваторна група розташована на базі комбікормового заводу компанії в Покровському районі Донецької області. Обсяг сертифікованих зерносклади

станом на 2022 рік складає понад 90 тис. т., ведуться роботи щодо збільшення елеваторних потужностей підприємства до 116 тис. т.

Власне виробництво комбікорму для тварин має найголовнішу перевагу – оптимальна збалансованість комбікорму дорощування та годування тварин, а також створення потрібної рецептури, проведення якісного аналізу сировини для безпосереднього виготовлення комбікорму.

Тваринницькі комплекси підприємства надають можливість виробляти близько 520 000 товарних свиней на рік, що робить «АПК-ІНВЕСТ» беззаперечним лідером України в сегменті промислового свинарства.

Окрім товарного свинарства, підприємство веде активну селекційну роботу. Результати, які досягли фахівці компанії «АПК-ІНВЕСТ» в великотоварне виробництво, на сьогоднішній день можна порівняти з показниками кращих ферм Європи.

М'ясокомбінат компанії має потужність 200 тон готової продукції на добу, що робить «АПК-ІНВЕСТ» одним з найбільших в Україні підприємств з виробництва м'ясної продукції. Виробництво м'ясокомбінату обладнане за останніми сучасними технологіями, що включає впровадження автоматичної лінії забою поголів'я, потужність якої складає 160 голів на годину, а також має першість в упровадженні нової технології упаковки продукції із застосуванням захисної атмосфери [23]. Потужності підприємства дають можливість здійснювати повний цикл виробництва м'ясної продукції, починаючи від забою і закінчуючи відвантаженням готової продукції.

Оскільки компанія виступає виробником і постачальником своєї продукції, тому власна логістика дозволяє прискорити товарообіг і досягти максимальної ефективності процесів інтеграції виробництва.

Організована логістика дає можливість підприємству виконувати функцію контролю за якістю продукції в процесі її доставки кінцевому споживачеві. Транспорт компанії оснащений спеціальними системами клімат-контролю, які дозволяють уникнути температурних перепадів на шляху проходження від м'ясокомбінату до точок реалізації.

Логістика «АПК-ІНВЕСТ» - це власна виробнича база для технічного обслуговування і ремонту автомобілів з пунктом контролю, АЗС, а також розподільчі складські центри для зберігання готової продукції в регіонах.

ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» має власну мережу фірмових магазинів ТОВ «ТД «М'ЯСНА ВЕСНА» з ексклюзивною продукцією, яку поставляють з м'ясокомбінату. Прямі поставки для фірмової мережі торгового дому забезпечують підхід і увагу до покупця, гарантують якість продукції, зберігаючи при цьому доступні ціни.

Перший магазин мережі «М'ЯСНА ВЕСНА» був відкритий у 2009 році. На сьогоднішній день фірмова мережа нараховує більше 40 магазинів по Україні, постачається продукція в такі області, як: Донецька, Київська, Запорізька та Одеська.

Щороку ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» визначає чергові цілі відповідно до стратегії розвитку бізнесу та розробляє план досягнення цільових показників кожного з сегментів вертикально інтегрованої структури виробництва.

На найближчі періоди серед пріоритетів ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»: завершення розпочатих у 2019-му році основних етапів будівництва тваринницького комплексу потужністю 50 тис. голів забою на рік; модернізація переробних потужностей м'ясокомбінату; розширення земельного банку (посівних площ) для вирощування зернових та олійних культур.

2.2 Аналіз техніко-економічних показників ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»

Якісний аналіз будь-якого підприємства починається з аналізу його техніко-економічних показників. Техніко-економічні показники являють собою певну сукупність величин, які повністю характеризують матеріальну та технічну базу будь-якого підприємства всіх видів діяльності, за допомогою яких проводиться аналіз ефективності їх функціонування протягом досліджуваного періоду, аналіз організації виробництва, використання основних і оборотних фондів, якості продукції.

Аналіз техніко-економічних показників є одним з найважливіших етапів аналізу підприємств, що включає в себе дослідження таких важливих коефіцієнтів, як: обсяг реалізації, собівартість, витрати на 1 гривню реалізованої продукції, чистий прибуток, середньооблікова кількість працівників, витрати на оплату праці працівників, продуктивність праці на одного працівника, амортизація, основні засоби, дебіторська та кредиторська заборгованість, вартість чистих активів, вартість чистого майна.

Якісний аналіз кожного техніко-економічного показника дає можливість підприємствам проаналізувати діяльність не тільки за попередні та звітні періоди, але і встановити тенденції та прогнози розвитку на майбутнє, зробити висновки за проаналізований період, усунути наявні проблеми та запобігти можливому виникненню ризиків та загроз діяльності у майбутньому.

Так, аналіз техніко-економічних показників протягом 2018-2022 років ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» відображений в табл. 2.1.

Відповідно до табл. 2.2 протягом досліджуваного періоду, чистий дохід від реалізованої продукції динамічно збільшується, так, у 2022 році чистий дохід становить 2 980 954 тис.грн., що на 1 605 046 тис.грн. або 216,65% більше, ніж у 2021 році, де чистий дохід складає 1 375 908 тис.грн.

У свою чергу собівартість реалізованої продукції зросла за п'ять років на 1 318 578 тис.грн., або 207,78%. Виходячи з цього, витрати на 1 гривню реалізованої продукції протягом п'яти років знизилися на 0,04 грн., або 95,51%, у період з 2018-2022рр. витрати зменшилися на 0,03 грн., а вже з 2020 року витрати зменшуються на 0,01 грн. і залишаються незмінними до кінця досліджуваного періоду і становлять 0,85 грн.

Таблиця 2.1 – Техніко-економічні показники ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» за 2018-2022рр.

№ п/п	Назва показника	Одиниці виміру	Роки					Відхилення	
			2018	2019	2020	2021	2022	абсолютне (2022/2018)	відносне (2022/2018)
1	Виручка від реалізації продукції	тис. грн.	1 375 908	1 845 374	1 932 182	2 664 049	2 980 954	+1 605 046	216,65
2	Собівартість	тис. грн.	1 223 398	1 582 024	1 643 092	2 258 538	2 541 976	+1 318 578	207,78
3	Витрати на 1 гривню реалізованої продукції	грн.	0,89	0,86	0,85	0,85	0,85	-0,04	95,51
4	Чистий прибуток	тис. грн.	0	65 344	252 453	889 092	515 102	+515 102	-
5	Середня кількість працівників	Осіб	2167	1961	1948	2148	2255	+88	104,07
6	Витрати на оплату праці	тис. грн.	110 338	112 426	133 029	172 390	238 927	+128 589	216,54
7	Продуктивність праці на одного працівника	тис.грн/особу	634,94	941,04	991,88	1240,25	1321,93	+686,99	208,20
8	Основні засоби	тис.грн.	1 912 258	2 218 973	3 208 107	3 306 403	3 251 176	+1 338 918	170,02
9	Середньорічна вартість активів	тис.грн	2 767 318	3 004 428	4 410 465	5 162 421	5 677 219	+2 909 901	205,15
10	Амортизація	тис.грн.	81 245	86 138	105 533	120 151	129 247	+48 002	159,03
11	Дебіторська заборгованість	тис.грн.	252 592	181 359	239 665	564 200	860 970	+608 378	340,85
12	Кредиторська заборгованість	тис.грн.	745 841	223 218	434 879	1 488 524	228 346	-517 495	30,62
13	Вартість чистих активів	тис.грн.	423 861	833 987	2 107 943	3 168 407	3 537 830	+3 113 969	834,67
14	Вартість товарного майна	тис.грн.	12 218	79 465	63 690	44 308	40 951	-28 733	335,17
15	Вартість майна підприємства	тис.грн.	2 755 622	3 253 235	4 410 375	5 161 972	5 676 263	+ 2 920 641	205,99

Джерело: розраховано автором на основі [24-32]

За даними аналізу звіту про фінансові результати, чистого прибутку підприємства у 2018 році не було, у 2019 році фінансовий результат вже складає 65 344 тис.грн., протягом трьох років прибуток підприємства динамічно зростає і в 2021 році сума дорівнює 889 092 тис.грн., у 2022 році прибуток зменшується на 373 990 тис.грн і становить 515 102 тис.грн., тобто приріст ЧП за період 2020-2022 рр. складає 449 758 тис.грн.

Середня кількість працівників на початку досліджуваного періоду дорівнювала 2167 осіб, до 2020 року кількість працівників зменшувалася, у 2021 році прослідковується збільшення кількості і у 2022 році дорівнює 2255 осіб, що на 88 осіб більше, ніж у 2018 році.

У свою чергу витрати на оплату праці працівникам підприємства підвищується впродовж усього досліджуваного періоду: у 2018 році витрати становили 110 338 тис.грн., що на 128 589 тис.грн., або на 216,54% менше, ніж у 2022 році, де ці витрати складають 238 927 тис.грн.

Виходячи з того, що дохід від реалізованої продукції постійно збільшується, тому продуктивність праці на одного працівника також показує позитивну динаміку, за весь період продуктивність збільшилася на 686,99 тис.грн/особу (або 208,20%), на початок аналізованого періоду продуктивність складала 634,94 тис.грн/особу, а вже у 2022 році – 1321,93 тис.грн/особу.

Одним з найважливіших елементів у процесі будь-якого виробництва є основні засоби, стан та ефективність використання яких безпосередньо впливає кінцеві результати діяльності підприємства. Аналіз основних засобів підприємства дає зробити висновок, що до 2021 року матеріальні активи зростали і становили 3 306 403 тис.грн., що говорить про їх задовільний стан, однак у 2022 році сума основних засобів зменшилась на 55 227 тис.грн. Загальний приріст за досліджуваний період складає 1 338 918 тис.грн., або 170,02%.

Позитивною залишається динаміка середньорічної вартості активів, де приріст за три роки складає 2 909 901 тис.грн. (205,15%), з початку

аналізованого періоду вартість активів підвищилась на 1 643 147 тис.грн., з 2020 року по 2021 рік вартість підвищилася на 451 956 тис.грн, а з 2021 до 2022 року – на 448798 тис.грн.

Амортизація основних засобів за п'ять років постійно збільшувалася, ще на початку досліджуваного періоду вона становила 81 245 тис.грн., до 2020 року амортизаційні відрахування збільшилися на 24 288 тис.грн., вже в 2022 році вони становили 129 247 тис.грн., що на 48 002 тис.грн. більше, ніж у 2018 році.

З аналізу дебіторської заборгованості можна сказати, що за п'ять років заборгованість поступово зростає: у 2018 році дебіторська заборгованість становила 252 592 тис.грн., що на 71 233 тис.грн. більше, ніж у 2019 році, однак у 2020 році заборгованість знову зростає і дорівнює 239 665 тис.грн., за період з 2020-2022 рр. заборгованість зросла на 621 305 тис.грн. Загальний приріст за досліджуваний період складає 608 378 тис.грн або 340,85%.

Аналіз кредиторської заборгованості показує, що найбільш висока заборгованість була в 2021 році і склала 1 488 524 тис.грн., що на 1 053 645 тис.грн. більше, ніж у 2020 році і на 742 683 тис.грн., ніж у 2018 році, але в 2022 році відбувається зменшення суми заборгованості на 1 260 178 тис.грн., за п'ять років заборгованість зменшилась на 517 495 тис.грн., або на 30,32%.

Щодо аналізу вартості чистих активів можна сказати, що в 2018 році їхня сума складала 423 861 тис.грн., до 2022 року вартість зросла на 3 113 969 тис.грн. і становить 3 537 830 тис.грн., що говорить про приблизну вартість підприємства при його негайної чи випадкової ліквідації. Тобто можна зробити висновок, що дане значення є позитивним для підприємства.

Стосовно товарного майна можна сказати, що його вартість була найбільшою в 2021 році і становила 79 465 тис.грн., що на 67 247 тис.грн. більше, ніж у 2018 році, де його вартість складала 12 218 тис.грн., однак, з 2021 року спостерігається зменшення даного показника і на кінець досліджуваного періоду зменшується на 38 514 тис.грн. Таким чином, приріст за п'ять років складає 28 733 тис.грн., або 335,17%.

Вартість майна підприємства за п'ять років поступово збільшується, приріст складає 2 920 641 тис. грн., або 205,99 %.

Таким чином, динаміка зміни техніко-економічних показників протягом досліджуваного періоду зображена на рис. 2.1.

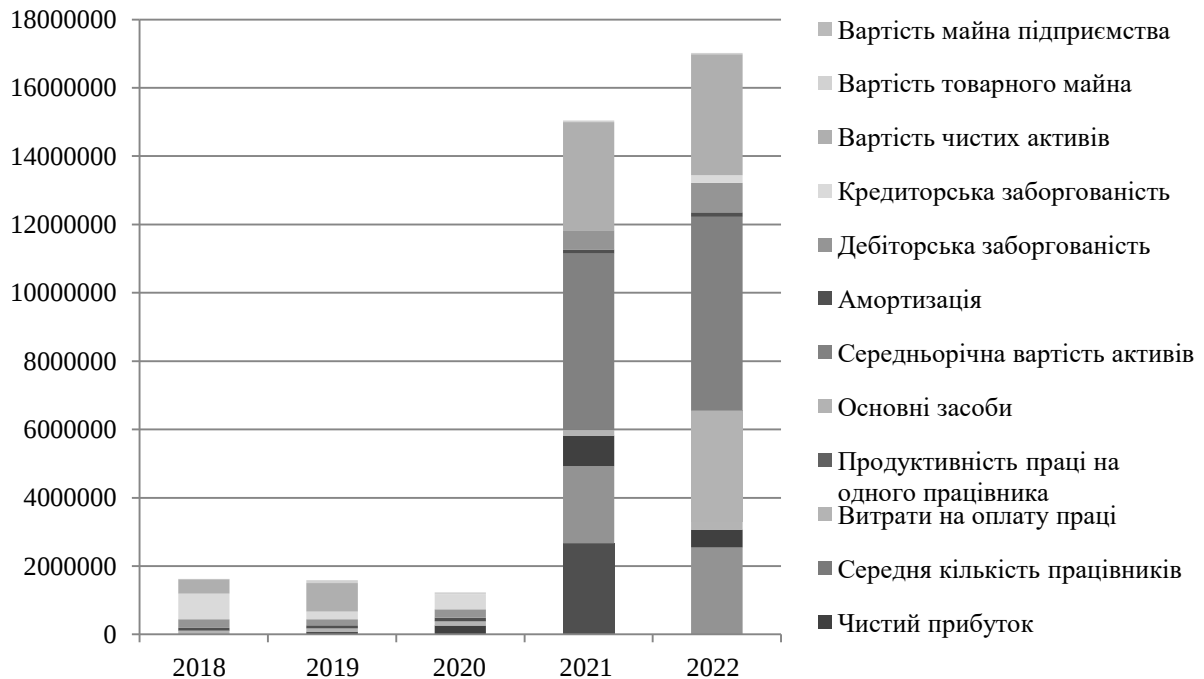

Рисунок 2.1 - Динаміка основних техніко-економічних показників

ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», 2018-2022 рр., тис. грн

Джерело: складено автором

Таким чином, з рисунка 2.1 можна зробити висновок, що більшість техніко-економічних показників ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» протягом досліджуваного періоду мають позитивну динаміку та до 2022 року постійно збільшуються.

Однак, за даними аналізу такі показники, як чистий прибуток та вартість товарного майна мають негативну тенденцію і свідчить про наявність певних проблем у підприємства. Ігнорування таких проблем або невтручання керівництва може призвести до кризи або до втрати фінансово-економічної безпеки підприємства.

2.3 Аналіз фінансового стану ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»

У сучасному досить складному та конкурентному зовнішньому економічному світі важливим є втримання фінансової стабільності та стійкості власного підприємства, виходячи з цього, найважливішим етапом детального та повного аналізу та є оцінка фінансового стану цього підприємства.

Метою аналізу фінансової стабільності та стійкості є не тільки встановлення стану підприємства на звітний період, а й діагностика майбутнього економічного потенціалу та перспектив розвитку.

На сучасному етапі розвитку у фінансовій літературі серед наукових праць українських і зарубіжних учених існує велика кількість запропонованих методів та способів аналізу фінансової стійкості підприємств. Проте найвідомішою та найбільш використовуваною методикою вважається розрахунок фінансової стійкості за допомогою загальновідомих коефіцієнтів, які поділені на декілька блоків відповідно за своїм призначенням.

Розрахунок показників фінансової стійкості ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» за 2018-2022 роки зображений в додатку А в табл. 2.2.

Відповідно до табл. 2.2 з проведеного аналізу протягом усього досліджуваного періоду можна зробити наступні висновки.

У групі показників майнового стану значення коефіцієнту зносу основних засобів протягом досліджуваного періоду постійно збільшується, де абсолютне та відносне відхилення за 2018-2022 роки складає 0,09 та 175% відповідно, що говорить про негативну динаміку даного коефіцієнта, оскільки позитивним є зменшення даного показника, однак у межі рекомендованого значення даний показник входить.

Аналіз коефіцієнта придатності основних засобів показує, що значення показника за 2018-2022 рр. не входить у межі рекомендованого значення, тобто, це говорить про поганий технічний стан основних засобів. Однак,

починаючи з 2022 року показник починає зменшуватись, що дає можливість підприємству виправити складену ситуацію у майбутньому.

Що стосується коефіцієнта оновлення основних засобів, то можна сказати, що найбільше значення цей показник набував у 2020 році і складав 0,32, проте, що за період 2018-2019 років, що за 2021-2022рр. значення показника постійно зменшується, що говорить про недостатню інтенсивність введених у дію нових основних засобів.

Аналіз частки основних засобів в активах говорить про те, що даний показник протягом досліджуваного періоду зменшувався, що є позитивним для підприємства та характеризує частку коштів, які інвестовані в основні засоби підприємства.

З дослідження коефіцієнта мобільності активів видно, що динаміка значення показника є позитивною і постійно зростає, де абсолютне та відносне відхилення протягом досліджуваного періоду складає 0,15 та 140,54% відповідно, що говорить про можливість для підприємства швидкого переходу активів з однієї форми в іншу.

У групі аналізу показників фінансової стійкості аналіз коефіцієнта автономії говорить про те, протягом 2018-2020 років значення показника не входило в межі рекомендованого значення, і дає зробити висновок про високий рівень фінансових ризиків для підприємства і про нездатність самостійно профінансувати частину своїх активів за рахунок власних фінансових ресурсів, однак, у 2021 році спостерігається покращення ситуації даного показника та покращення ситуації щодо фінансування.

Коефіцієнт фінансової залежності показує, що значення показника дуже низьке і не входить в межі рекомендованого значення, що свідчить про неповне використання можливостей компанії.

Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів на початку періоду та протягом 2018-2020рр. зазначення показника не входило в межі рекомендованого значення, однак, починаючи з 2021 року показник

підвищується і складає наприкінці періоду 1,65, отже, відносне та абсолютне відхилення дорівнює 1,46, або 868,42%.

Аналіз коефіцієнта співвідношення залучених та власних коштів демонструє невідповідність рекомендованому значенню на початку періоду, проте у 2021 році до кінця досліджуваного періоду показник фінансового ризику покращується і входить в межі рекомендованого значення.

Аналіз коефіцієнта фінансової стійкості показує наскільки підприємство може залишатися платоспроможним у довгостроковій перспективі, з цього виходить, що фінансова стійкість була недостатньою у 2018 та в 2021 році, однак у 2019, 2020 та 2022 роках значення входить у межі рекомендованого значення.

Що стосується маневреності власного капіталу, то протягом досліджуваного періоду зазначений коефіцієнт показав приріст у розмірі 1,08 або 44%, але в 2018 та 2021 році спостерігалось від'ємне значення коефіцієнта, що говорить про недостатню частку власних ресурсів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами показує, що в 2018 та в 2021 році ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» було досить залежним від зовнішніх кредиторів, але дослідження інших років показує, що підприємство мало можливість за рахунок власних оборотних коштів фінансувати оборотний капітал. Відхилення за 2018-2022 роки складає 1,03 або 139,54%.

Коефіцієнт поточних зобов'язань протягом досліджуваного періоду входить в межі рекомендованого значення і має відхилення у розмірі -0,09 або 80,43%, що показує на скільки висока залежність підприємства від поточних зобов'язань в загальній сумі позикового капіталу.

Аналіз коефіцієнта довгострокових зобов'язань говорить про те, що більшість значень показника не входять у межі 0,2-0,3, що говорить про високу частку довгострокових зобов'язань ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» у загальній сумі залучених коштів.

Коефіцієнт фінансового левериджу або плече фінансового важеля протягом досліджуваного періоду не входить в допустимі межі, що дає зробити висновок про наявну залежність ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» від довгострокового капіталу.

У групі показників ліквідності коефіцієнт покриття протягом 2018-2022рр. показав приріст у розмірі 1,77, або 352,86%. Майже протягом усього досліджуваного періоду значення показника мало позитивну динаміку і входило в межі рекомендованого значення, однак у 2018 та 2021 роках спостерігалось зменшення показника, що говорить про недостатність оборотних активів для того, щоб відповісти за власними зобов'язаннями.

Коефіцієнт швидкої ліквідності ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» показує, що у підприємства не вистачає високоліквідних активів для того, щоб вчасно погасити всі свої короткострокові зобов'язання, однак у 2022 році значення показника покращується.

Аналіз коефіцієнта абсолютної ліквідності даного підприємства має дуже низьке значення і не входить в рекомендоване значення і свідчить про високу можливість невчасного погашення боргів, термін виплати яких настане найближчим часом, однак, ситуація з 2021 року починає налагоджуватись.

Аналіз співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості говорить про те, що заборгованість коштів дебіторів вище за кошти, отримані від кредиторів, з'являється необхідність покращення політики товарного кредитування клієнтів. Але як і в попередній ситуації, значення показника у 2022 році покращується.

У групі показників прибутковості рентабельність активів протягом 2018-2022 рр. збільшується до 0,1, у 2015р. рентабельність активів була взагалі від'ємною і складала -0,034, поступово в наступних роках рентабельність активів збільшувалася, що пов'язано зі збільшення чистого прибутку та зростанням оборотності активів.

Рентабельність власного капіталу має таку ж саму ситуацію, як і рентабельність активів, де у 2018 році рентабельність ВК складає -0,2 і до 2021 року збільшується на 1,26, або на 530% і в 2022 році становить 1,06, що вказує на достатньо ефективне використання власного капіталу підприємством.

Рентабельність реалізованої продукції була найбільшою в 2020 та 2021 році, після цього періоду в 2022 році рентабельність спадає і складає 0,17, де абсолютне та відносне відхилення за досліджуваний період складає 0,05 та 141,67%.

Рентабельність продажу характеризує операційну діяльність підприємства, де в 2018р. була від'ємною і дорівнювала -0,07, до 2020 році рентабельність зросла до 0,32, вже у 2021 році спала до 0,17, загальний приріст за 2018-2022рр. складає 0,24, або 242,86%, що може бути спричинено зростанням витрат на виробництво та реалізовану продукцію.

Рентабельність господарської діяльності на початок досліджуваного періоду складала -0,05, протягом 2018-2021рр. рентабельність діяльності зросла до 0,34, однак у 2022 році зменшилась до 0,16, отже, загальне відхилення складає 0,21, або 320%.

Таким чином, у групі рентабельності майже всі коефіцієнти мають від'ємне значення протягом 2018 року, оскільки дане явище пов'язане з відсутністю чистого прибутку підприємства, що і пояснює більшість значень, що не входять в межі рекомендованого значення.

У групі показників ділової активності коефіцієнт оборотності активів на початку досліджуваного періоду складає 0,50 і до 2022 року зростає до 0,55, але найбільше значення даний показник набуває у 2019 році, де складає 0,61, загальне зростання за 2018-2022рр. складає 0,05, або 110%, оскільки показник зростає, то це є позитивним для підприємства.

Аналіз оборотності запасів показує, що значення коефіцієнт протягом досліджуваного періоду зменшується з 5,30 на 0,4, або на 92,45% і вже

наприкінці періоду дорівнює 4,90, що говорить про недостатню ефективність управління та використання запасів підприємства.

Аналіз оборотності основних засобів демонструє збільшення даного показника на 0,21, або 130%, тобто на початку періоду коефіцієнт дорівнює 0,70, а у 2022 – 0,91, дане збільшення говорить про збільшення обороту основних засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу зменшується за 2018-2022рр. на 0,42, або на 67,94%, однак, спостерігалось збільшення даного коефіцієнта у 2016 році і надалі прослідковується постійне зменшення до 2022 року досліджуваного періоду.

У групі показників інвестиційної привабливості під час аналізу коефіцієнта чистої виручки спостерігається динамічне збільшення даного показника до 2021 року, однак у 2022 року зменшується на 0,6, де загальний приріст складає 0,03, або 115,79%.

Коефіцієнт реінвестування прибутку у 2018 взагалі відсутній, оскільки немає чистого прибутку, однак з 2019 року даний показник зменшується, що говорить про зменшення інвестиційної привабливості ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ».

Таким чином, зміну показників шести груп фінансової стійкості для більш кращого розуміння доцільно відобразити у динаміці, що зображена на наступних рисунках (2.2-2.7).

Отже, можна зробити висновок, що підприємству необхідно покращити такі показники, як: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт довгострокових зобов'язань, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт чистої виручки, коефіцієнт реінвестування прибутку.

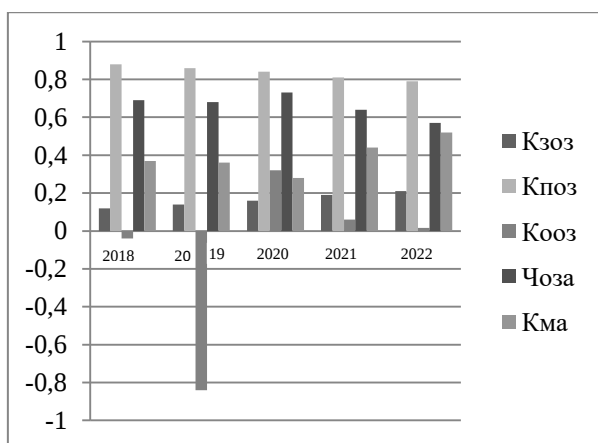

Рисунок 2.2 - Зміна показників майнового стану протягом 2018-2022рр.

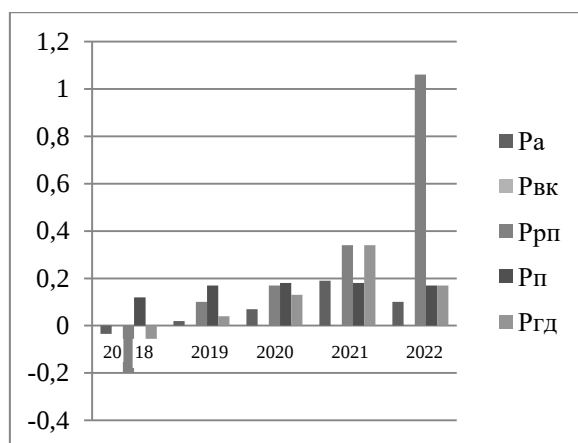

Рисунок 2.3 - Зміна показників прибутковості протягом 2018-2022рр.

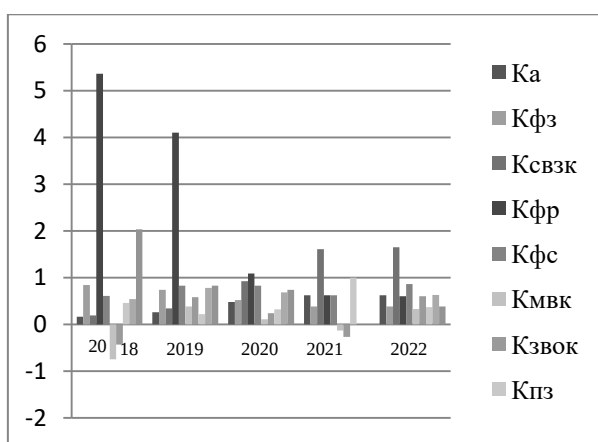

Рисунок 2.4 - Зміна показників майнового стану протягом 2015-2019рр.

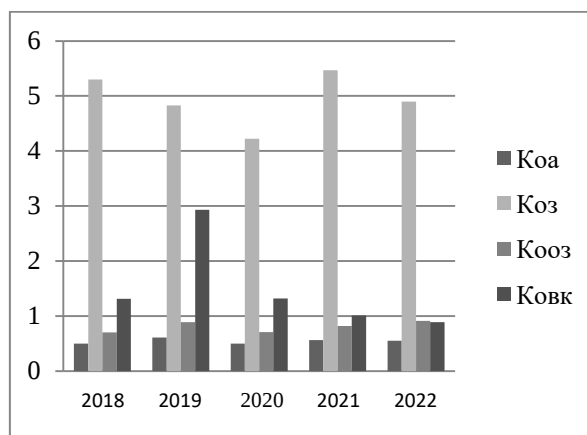

Рисунок 2.5 - Зміна показників прибутковості протягом 2018-2022рр.

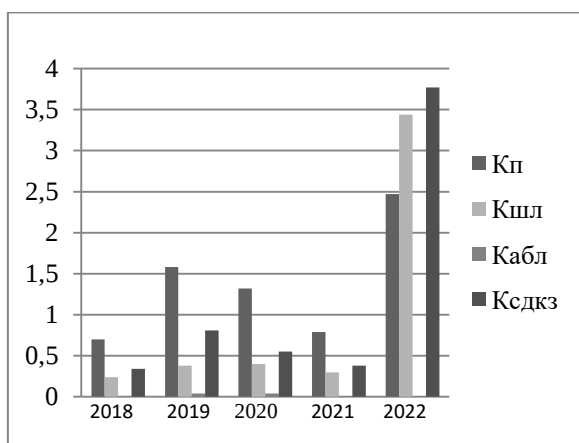

Рисунок 2.6 - Зміна показників ліквідності протягом 2018-2022рр.

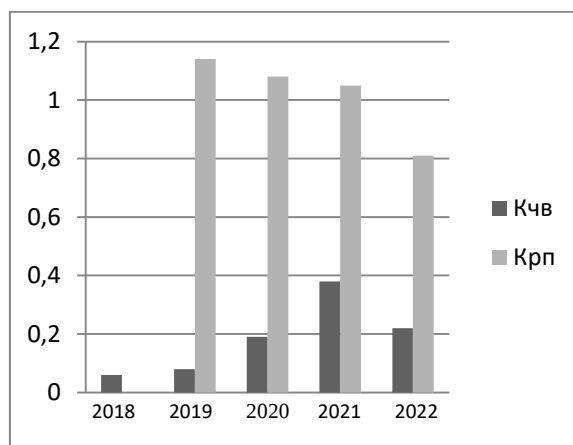

Рисунок 2.7 - Зміна показників інвестиційної привабливості протягом 2018-2022рр.

Джерело: складено автором

Висновки до розділу 2

У другому розділі було визначено загальну характеристику підприємства ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», де описано основні та другорядні види й напрями його діяльності, зазначено повний цикл виробництва компанії та проаналізовано кожний його етап, визначено збутові мережі реалізації виготовленої продукції та основних постачальників, зазначено продукцію, яка продається у фірмових та інших магазинах країни.

Проаналізовано техніко-економічні показники діяльності підприємства протягом 2018-2022 років, відображено зміну показників у динаміці та підведені підсумки.

Проаналізовано фінансовий стан підприємства протягом 2018-2022 років, розраховано шість основних груп фінансового стану, що включають різні види коефіцієнтів, згідно з проведеним аналізом описана динаміка зміни показників

Основою проблемою для підприємства є зменшення чистого прибутку у 2022 році на підприємстві, що може загрожувати подальшому їхньому ефективному функціонуванню.

Для покращення складеної ситуації на підприємстві стосовно техніко-економічних показників та фінансового стану підприємства необхідно провадити наступні шляхи вдосконалення:

- детальний внутрішній аналіз процесів, що протікають на всіх структурних елементах підприємства;
- проведенні аналізу заходів системи маркетингу та її вдосконалення;
- проведення оптимізації товарних запасів;
- зниження собівартості продукції та модернізація виробництва;
- підвищення оборотності власного капіталу за рахунок налагодження більш кращих ліній та обсягів збуту товарів та створення нових планів реалізації продукції.

РОЗДІЛ 3 ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФЕБ НА АГРОПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

3.1 Особливості фінансування агропромислового комплексу України

Агропромисловий комплекс України – це велике утворення, особливо важлива частина української економіки, що включає велику кількість галузей, які пов’язані між собою, де головною метою є забезпечення продовольчої безпеки країни, створення експорту та відповідних норм харчування населення. Тому для ефективного розвитку, стабільного продовольчого ринку, підтримки конкурентоспроможності галузі обов’язковою умовою є збалансована державна та недержавна підтримка фінансового забезпечення всіх сфер агропромислового комплексу України.

Фінансування підприємств агропромислового комплексу можна поділити на три види: власні джерела фінансування, державна підтримка та залучення коштів у банківських установах.

У сучасній науковій літературі існує багато тлумачень поняття «державна підтримка» й у відношенні аграрного сектору зокрема. Найбільш широке та влучне визначення надано Гудзем О.Є. «державна підтримка аграрного сектору економіки як основний механізм реалізації державної аграрної політики є свідомим створенням сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов розвитку сільськогосподарського виробництва, забезпеченого матеріальними та фінансовими ресурсами» [33, с.60]. Тобто виробники сільськогосподарської продукції очікують від держави не тільки надходження фінансових ресурсів, а й реалізацію заходів щодо підтримки сталого розвитку сільських територій, збереження навколишнього середовища, реалізації програм щодо адаптації галузі до змін клімату, впровадження нових стандартів якості та екологічної безпечності продукції [34].

В Україні видатки на підтримку сільського господарства є досить незначними, про що говорить порівняння обсягів державної підтримки в інших країнах світу за методологією Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) (рис. 3.1).

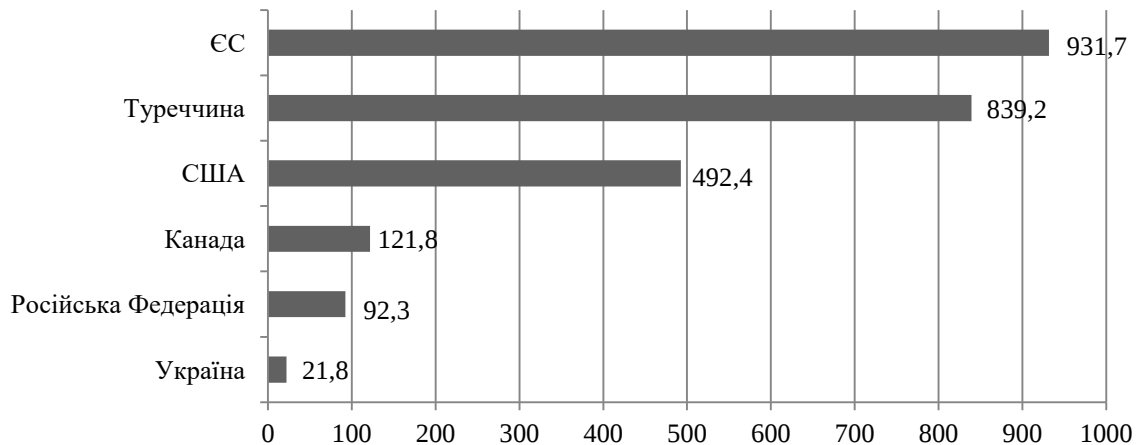

Рисунок 3.1 - Державна підтримка сільського господарства в окремих країнах світу, дол. США на 1 га ріллі [34]

За означеною методикою ключовим показником державної підтримки є рівень сукупної підтримки сільського господарства, який складається з трьох ключових напрямів – підтримка виробників (субсидії виробникам), підтримка споживачів (трансфери споживачам) і бюджетне фінансування загальних послуг. Показник є сумою усіх трансфертів в результаті здійснення державної підтримки сільського господарства, а співвідношення напрямів характеризує пріоритетні сфери розвитку в різних країнах в залежності від стратегії розвитку та означених цілей. Наприклад, у ЄС, Канаді та Туреччині понад 80 % коштів спрямовується саме для підтримки виробників сільськогосподарської продукції, близько 5 % – трансфери споживачам, а решта фінансових ресурсів йде на розвиток інфраструктури, маркетинг, сільськогосподарську освіту та інші загальні послуги.

А відповідно до програми підтримки розвитку сільського господарства США, більше 50 % коштів спрямовуються на підтримку споживачів, близько 40 % на підтримку виробників сільськогосподарської продукції і 10 % на

фінансування загальних послуг.

У 2022 р. найвищий рівень державної фінансової підтримки за даними OECD в розрахунку на 1 га ріллі був в країнах ЄС (931,7 дол. США) та Туреччині (839,2 дол. США). Не зважаючи на загальносвітові тенденції скорочення обсягів прямої державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції в переважній більшості розвинених країн світу, існуючий рівень фінансування суттєво перевищує аналогічний показник для вітчизняних компаній. Так, за методологією OECD, рівень державної підтримки сільського господарства в Україні становить лише 21,8 дол. США на 1 га ріллі, що відповідає лише 2 % фінансування сільського господарства в країнах ЄС.

Ефективність державної підтримки агропромислового комплексу характеризується не тільки обсягами виділених коштів, а й механізмами та раціональністю їх розподілу. Основною проблемою в Україні щодо фінансування сільського господарства поки що залишається невідповідність обсягів виділених коштів наявним потребам та напрямам розвитку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 -Динаміка видатків Державного бюджету України на АПК, млн грн.

Показник	Роки					Відхилення (2022/2018)	
	2018	2019	2020	2021	2022	(+/-)	(%)
Видатки державного бюджету	430217,8	576911,4	684743,4	839243,7	985842,0	555624,2	229,15
Видатки міністерства аграрної політики та продовольства	5501,3	2123,7	2188,7	9039,4	11841,6	6340,3	215,25
Відсоток до загального обсягу видатків, %	1,28	0,37	0,32	1,08	1,20	-	-

Джерело: розраховано на основі [35]

Водночас, законодавством встановлено граничний розмір видатків на сільське господарство в структурі загального обсягу витрат держави на рівні 5 %, таким чином протягом досліджуваного періоду спостерігається

недостатній обсяг фінансування агропромислового комплексу. Не зважаючи на зростання абсолютних показників обсягів державної підтримки, питома вага видатків на фінансування сільського господарства зменшується у порівнянні з докризовими роками. Крім того, проектом Державного бюджету України на 2023 рік, відповідаючи загальносвітовим тенденціям, передбачається скорочення обсягів державного фінансування сільського господарства.

Процедура бюджетного фінансування агропромислового комплексу регулюється Законами України «Про Державний бюджет України» та «Про державну підтримку сільського господарства України» [36], а порядок витрачання бюджетних коштів щорічно визначається окремими постановами Кабінету Міністрів України. В Україні державна підтримка агропромислового сектору відбувається в трьох основних формах: пряма, умовно-пряма та непряма.

Пряма бюджетна підтримка передбачає надання субсидій підприємствам АПК у сфері інвестиційного та короткострокового кредитування; субсидування матеріального-технічних ресурсів і в цілому сільськогосподарського виробництва; надання субсидій на лізинг, для здійснення витрат капітального характеру та інше; надання коштів на компенсацію певної частки витрат виробників сільськогосподарської продукції, а також на страхування врожаю сільськогосподарських культур; субсидії на витрати капітального характеру, лізинг тощо.

Непряма бюджетна підтримка являє собою здійснення закупівель продукції сільського господарства і продовольства для потреб держави; здійснення регулювання ринку виробництва шляхом проведення товарних або закупівельних інтервенцій із зерном; здійснення захисту економічних інтересів виробників сільськогосподарської продукції при здійсненні агропромислової зовнішньоекономічної діяльності; надання коштів з метою розвитку сільських територій та підтримки аграрної науки.

Форма умовно-прямої підтримки державою здійснюється шляхом

забезпечення організаційно-економічних умов розвитку агропромислового сектору для зміцнення позицій на споживчому ринку, а також виробничого потенціалу. Такими умовами може бути митно-тарифне регулювання, підтримка, державні закупівлі за допомогою Аграрного фонду України, забезпечення умов реалізації державних програм і проектів [37].

У Законі України «Про Державний бюджет» щороку зазначаються види державних цільових програм стосовно підтримки підприємств АПК, а також розмір видатків на них. До кожної з зазначених програм державної підтримки Кабінет Міністрів України або Міністерство агрополітики затверджує порядок надання, одержання і використання бюджетних коштів, в яких встановлюється перелік умов, у разі дотримання яких виробники сільського господарської продукції можуть отримати державну допомогу. Аналіз динаміки фінансування кожного напрямку відображений у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 - Основні напрямки державної підтримки АПК України, млн грн.

Напрямок	Рік			Відхилення (2023/2021)
	2021	2022	Передбачено на 2023 рік	
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	294,9	266,0	127,2	-167,7
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	175,2	210,0	800,0	+624,8
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	115,6	400,0	400,0	+284,4
Надання кредитів фермерським господарствам	25,0	43,10	200,0	175
Державна підтримка галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)	11,6	2 401,0	3 500,0	3 488,4
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	3 112,6	955,0	881,8	-2 230,8
Разом	3 735,2	4 235,1	5 909,0	2 173,8

Джерело: складено на основі [37]

Загальний обсяг державного фінансового забезпечення АПК України за

основними напрямками зростає: якщо у 2021 р. фінансове забезпечення становило 3 735,2 млн грн, то у 2022 р. вже 4 235,1 млн грн, а у 2023 р. заплановано 5 909,0 млн грн. Втім, найбільше зростання обсягів державної підтримки у порівнянні з 2021 р. спостерігається в галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва): якщо у 2021 р. видатки на цей напрям сільського господарства становили лише 11,6 млн грн, то у 2022 р. вже 2 401,0 млн грн, й у 2023 р. передбачено обсяг фінансування на рівні 3 500,0 млн грн.

Зміни відбуваються не тільки в обсягах фінансування, а й в пріоритетах державної підтримки: зменшується фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів (на 167,7 млн грн) та фінансова підтримка виробників сільськогосподарської продукції (на 2 230,8 млн грн). Інші напрямки фінансування продовжуються збільшуватися, зокрема у 20230 р. планується істотне зростання державного фінансування фермерських господарств: зростання обсягів фінансової підтримки розвитку фермерських господарств в чотири рази, збільшення обсягів кредитування фермерських господарств в 4,6 рази [37].

В Україні головним розпорядником коштів бюджету при реалізації програм підтримки сільського господарства є Міністерство агропромислової політики. Кошти розподіляються між розпорядниками нижчого рівня – головними департаментами агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій. У процесі надання державної фінансової підтримки створюються спеціальні комісії при департаментах, які приймають заяви та документи від потенційних отримувачів коштів державної допомоги – суб'єктів господарювання та в подальшому розглядають їх. До складу таких комісій входять представники вищих управлінь агропромислового розвитку, фінансових органів та інших організацій в залежності від виду бюджетної програми.

Міністерство аграрної політики та продовольства України кожного року розробляє урядові програми щодо надання реальної підтримки малим та

середнім товаровиробникам сільськогосподарської продукції. До потенційних отримувачів коштів таких програм відносяться наступні категорії виробників сільськогосподарської продукції: фермери, кооперативи, агровиробники та селяни. Аналіз урядових програм щодо здійснення державної підтримки розвитку окремих категорій підприємств у розрізі виду сільськогосподарської діяльності у 2022-2023 рр. наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 - Урядові програми державної підтримки АПК України

Виробники	Мета урядової програми	Вид	Рік	
			2022	2023
Фермерство	Будування успішної моделі фермерського господарювання в Україні, а також стимулювання руху фермерів	Тваринництво	на утримання корови – 1500 грн.; купівля племінних ресурсів – 50% від вартості	на утримання корови – 900грн.; купівля племінних ресурсів – 50% від вартості
		Рослинництво	80% вартості насіння та вартості за саджанці	80% вартості насіння та вартості за саджанці
		Техніка та обладнання	40% компенсації за купівлю техніку	40% компенсації за купівлю техніку
		Субсидії	-	40000–60000 грн. допомоги на господарство
Кооперативи	Отримання дієвої системи збуту продукції сільського господарства шляхом об'єднання виробників агропромислового комплексу	Тваринництво	на утримання корови – 1500грн.; купівля племінних ресурсів – 50% від вартості	на утримання корови – 900грн.; купівля племінних ресурсів – 50% від вартості
		Рослинництво	80% вартості за саджанці	80% від вартості садивного матеріалу
		Техніка та обладнання	25% компенсації за техніку; 70% компенсації за обладнання	25% компенсації за техніку; 70% компенсації за обладнання
Агровиробники	Утримування лідируючих позицій торгівлі на світовому ринку, створення продовольчої безпеки, розвиток села	Тваринництво	на утримання корови – 1500грн.; купівля племінних ресурсів – 50% від вартості	на утримання корови – 900грн.; купівля племінних ресурсів – 50% від вартості
		Рослинництво	80% вартості за саджанці	80% від вартості садивного матеріалу
		Техніка та обладнання	25% вартості за техніку	25% компенсації вартості техніки та обладнання

Виробники	Мета урядової програми	Вид	Рік	
			2022	2023
Селяни	Перетворення голів скота на джерело прибутку; забезпечення населення якісною продукцією харчування та її збут за межі України	Тваринництво	2500 грн. компенсації за теля	2500 грн. компенсації за теля
		Рослинництво	-	-
		Техніка та обладнання	-	-
		Субсидії	-	3000 грн. допомоги

Джерело: складено автором на основі [38]

У 2020 р. більшість урядових програм залишилися без змін. Так, держава й надалі передбачає компенсації виробникам сільськогосподарської продукції при купівлі чи модернізації техніки та обладнання, а також вартості насіння й саджанців в різних пропорціях в залежності від категорії виробника. Проте у 2023 році на 40 % скорочуються дотації у тваринництво для усіх товаровиробників продукції. Додатковою формою державної підтримки сільського господарства у 2023 р. є субсидії для фермерських господарств та селян. Отримання фінансової допомоги за окремими урядовими програмами відбувається при повному дотриманні встановлених певною програмою обов'язкових вимог. Отже процедура розподілу державної допомоги все ще є недосконалою та створює певні перешкоди в отриманні коштів виробниками сільськогосподарської продукції.

Таким чином, аналізуючи процес фінансування агропромислового комплексу України, можна виділи ряд наступних найгостріших проблем, які потребують найскорішого вирішення, наявних у даній галузі нашої країни:

- низька ефективність державних програм фінансової підтримки агропромислових підприємств;
- недостатність коштів для повного та ефективного фінансового забезпечення АПК;
- неправильний розподіл коштів між галузями агропромислового комплексу;

- недостатність в забезпеченості кваліфікованими кадрами в управлінні даною галуззю;
- неможливість повного охопту та вивчення всієї глибини та кожної складової АПК України;
- недостатньо налагоджений механізм регулювання та функціонування кожної складової АПК України, а також усього комплексу в цілому;
- неправильне використання ресурсів України;
- нехтування екологічною ситуацією в країні;
- недостатність інвестиційного фінансування для реалізації різних програм;
- відсутність зовнішнього фінансування розвитку сільського господарства.

Таким чином, виходячи з вищенаведених проблем, для вирішення зазначених проблем необхідним для України є впровадження наступних шляхів вдосконалення:

- 1) доскональність механізму регулювання АПК України в цілому та кожної його складової;
- 2) забезпечення посиленого та якісного контролю за розподілом бюджетних коштів;
- 3) створення ефективної політики чи програми розвитку АПК України;
- 4) створення програм щодо збільшення прибутковості підприємств агропромислового виробництва;
- 5) створення програм покращення екологічного стану в країні для більш кращої діяльності складових АПК України;
- 6) створення умов експорту сільського господарської продукції;
- 7) збільшення рівня державної підтримки та збільшення обсягів державного фінансування кожної складової АПК.

Таким чином, сукупність усіх невирішених проблем, недостатній рівень кваліфікації управлінського персоналу, погана якість ресурсного потенціалу, нестача інформаційної та фінансової підтримки не дозволяють

підприємствам сільського господарства та підприємств всього агропромислового комплексу в цілому підтримувати на належному рівні фінансово-економічну безпеку та стійкість. Тому, як для держави, так і для кожного підприємств, доцільним є створення нових наукових підходів та концепцій, реалізація та впровадження яких надасть можливість підтримувати збалансовану економічну ефективність на високому рівні, а також екологічну та соціальну безпеку.

Отже, поводячи ефективну політику розвитку АПК України, а також удосконалення системи фінансової державної підтримки, Україна має всі шанси підвищити рівень експорту, стати світовим лідером у цій сфері, а також забезпечити продовольчу безпеку держави.

Окрім державної підтримки підприємств сільського господарства, можна виділити ще один вид їх фінансового забезпечення – отримання банківських послуг для розвитку власних підприємств. Оскільки, через високу вартість технічного забезпечення процесу виробництва підприємства агропромислового комплексу самостійно забезпечувати потреби на свій розвиток за рахунок власних коштів майже не можливо, тому більшість з них вдаються до залучення коштів у банківських та фінансових установах. Однак, такі установи досить неохоче кредитують дану галузь через високий ступінь ризиків, унаслідок чого знижується кількість банківського фінансування [39].

Для здійснення своєї поточної діяльності, підприємства АПК України можуть звернутися до банківських установ з метою залучення коштів за наступними напрямками [40]:

- купівля сільськогосподарської техніки;
- поповнення оборотних коштів;
- упровадження та реалізацію інвестиційних проектів.

В українських банках створені програми кредитування, які розроблені відповідно до вище зазначених напрямків для надання коштів на здійснення поточної та інвестиційної діяльності. Такими банками, які надають такі програми, є: ПАТ КБ «ПриватБанк», АТ «Державний ощадний банк

України», АТ АБ «Укргазбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «ОТП Банк» [41].

Окрім кредитних програм, можна виділити ряд наступних послуг із групи банківського фінансування, які надають банки підприємствах агропромислового комплексу України [41]:

лізинг;

факторинг;

документарні операції (випуск гарантій, відкриття акредитивів, здійснення платежів інкасо, авалування векселів за розпорядженням клієнта, обслуговування отриманих в інтересах клієнта акредитивів, гарантій та інкасо);

страхування;

фінансування під заставу майбутнього врожаю.

Основною великою проблемою для підприємств цієї галузі є висока ставка кредитування, тому високі ставки та недоступність до банківських кредитів відображаються на фінансово-економічному стані та безпеці таких підприємств та гальмують діяльних та їх розвиток. Відповідно до даних НБУ, середньовідсоткова процентна ставка надання кредитів підприємствам сільського господарства станом на 2023 рік коливається від 16,6% до 28,7% [41].

Динаміка надання кредитів банківськими установами в Україні підприємствам сільського господарства зображена в табл. 3.4.

Таблиця 3.4- Надання кредитів підприємствам сільського господарства за станом на кінець вересня 2023 року (млн.грн)

Вид економічної діяльності	Усього	у тому числі за строками			За видами валют	
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	національна валюта	іноземна валюта
1	2	3	4	5	6	7
Усього надані, млн.грн.	765 907	382 656	249 585	133 666	441 773	324 135

Закінчення табл. 3.4

1	2	3	4	5	6	7
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, млн.грн.	63 358	27 584	32 460	3 314	46 583	16 775
Відсоток до загальної сукупності наданих кредитів, %	8,27	7,21	13,01	2,48	10,54	5,18

Джерело: складено автором на основі: [42]

Таким чином, з аналізу можна сказати, що частка кредитів, наданих підприємствам сільського господарства, із усієї сукупності кредитів наданих підприємствам України за видами економічної діяльності складає 8,27% або 63 358 млн.грн. Найбільше кредитів було видано строком від 1 року до 5 років, де відсоток до загальної сукупності складає 13,01%.

Отже, недоступність банківських кредитів для підприємств агропромислового комплексу не дає можливості швидко розвиватися та вкладати кошти для поточної та майбутньої діяльності, це може бути обумовленою недостатньою підтримкою держави та контролю за наданням банками кредитів підприємствам сільського господарства. Державі необхідно втручатися в процес кредитування підприємства АПК за рахунок підвищення доступності кредитування. Такими заходами може бути зниження процентної ставки Центрального банку, створення фінансових інститутів, що надають додаткові гарантії при оформленні кредиту, що перевищує кадастрову вартість до величини ринкової, залучення іноземних інвестицій.

3.2 Оцінка рівня ФЕБ агропромислового підприємства

На сучасному етапі розвитку для будь-яких підприємств, у тому числі й для агропромислових, необхідним для їх ефективної роботи є оцінка рівня

фінансово-економічної безпеки. Це обумовлено нестабільним економічним та політичним становищем у країні, важливістю збереження стійкої конкурентоспроможності, утримання позицій на ринку та постійним збільшенням чистого прибутку.

Процес оцінки рівня ФЕБ агропромислового підприємства доречно проводити в наступній послідовності:

- 1) визначення складових ФЕБ підприємства;
- 2) вибір показників для кожної складової ФЕБ підприємства та призначення їх нормативного значення;
- 3) оцінка складових ФЕБ за відповідною формулою;
- 4) порівняння отриманих значень з нормативними та підведення підсумків.

У процесі аналізу та оцінки рівня ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» використаємо метод, в основі якого лежить використання інтегральних показників: обрано перелік складових ФЕБ та відповідно показники за складовими ФЕБ, а також вагові частки індикаторів, які використовують при розрахунках (табл. 3.5).

Для розрахунку оцінок складових ФЕБ підприємств через окремі індикатори (I_j) відбуваються за наступною формулою (3.1) [43, с.114]:

$$I_j = \sum_{i=1}^n x_{ij} \cdot a_{ij} \quad (3.1)$$

де I_j – інтегральна оцінка j -тої складової ФЕБ підприємства;

x_{ij} – i -тий індикатор j -тої складової;

a_{ij} – ваговий коефіцієнт i -того індикатора при оцінці j -тої складової;

n – кількість індикаторів j -тої складової.

Таблиця 3.5 - Складові фінансово-економічної безпеки підприємства

Складові фінансово-економічної безпеки (I_j)	Показники за складовими ФЕБ підприємства	Вагові частки індикаторів (a_{ij})
Рентабельність діяльності (I_p)	Рентабельність активів (P_A)	0,45
	Рентабельність власного капіталу (P_{BK})	0,35
	Рентабельність продажів (P_n)	0,20
Ділова активність ($I_{ДА}$)	Коефіцієнт оборотності активів (O_A)	0,50
	Коефіцієнт оборотності основних засобів ($O_{OЗ}$)	0,30
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (O_{BK})	0,20
Ліквідність і платоспроможність ($I_{ЛП}$)	Коефіцієнт покриття ($K_{П}$)	0,50
	Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості ($K_{ДЗ/КЗ}$)	0,30
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{АЛ}$)	0,20
Фінансова стійкість ($I_{ФС}$)	Коефіцієнт фінансового левириджу ($K_{ФЛ}$)	0,50
	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами ($K_{ЗВОК}$)	0,35
	Коефіцієнт довгострокової фінансової стійкості ($K_{ДФС}$)	0,15
Інвестиційна привабливість ($I_{ІП}$)	Коефіцієнт чистої виручки ($K_{ЧВ}$)	0,55
	Коефіцієнт реінвестування прибутку ($K_{РП}$)	0,45

Джерело: [43]

Розрахунок кожної інтегральної складової ФЕБ матиме наступний вигляд:

$$I_p = (P_A \times 0,45) + (P_{BK} \times 0,35) + (P_n \times 0,20), \quad (3.2)$$

$$I_{ДА} = (O_A \times 0,50) + (O_{OЗ} \times 0,30) + (O_{BK} \times 0,20), \quad (3.3)$$

$$I_{ЛП} = (K_{П} \times 0,50) + (K_{ДЗ/КЗ} \times 0,30) + (K_{АЛ} \times 0,20), \quad (3.4)$$

$$I_{ФС} = (K_{ФЛ} \times 0,50) + (K_{ЗВОК} \times 0,35) + (K_{ДФС} \times 0,15), \quad (3.5)$$

$$I_{ІП} = (K_{ЧВ} \times 0,55) + (K_{РП} \times 0,45). \quad (3.6)$$

Отже, виходячи з вищенаведеного, інтегральну оцінку фінансово-економічної безпеки підприємства можна розрахувати за наступною формулою [43, с.115]:

$$I_{\text{ФБП}} = I_P \cdot b_P + I_{\text{ДА}} \cdot b_{\text{ДА}} + I_{\text{ЛП}} \cdot b_{\text{ЛП}} + I_{\text{ФС}} \cdot b_{\text{ФС}} + I_{\text{ІП}} \cdot b_{\text{ІП}}, \quad (3.7)$$

де $I_{\text{ФБП}}$ – інтегральна оцінка рівня фінансово-економічної безрези підприємства;

$I_P, I_{\text{ДА}}, I_{\text{ЛП}}, I_{\text{ФС}}, I_{\text{ІП}}$ – інтегральні показники відповідно рентабельності діяльності, ділової активності, ліквідності і платоспроможності, фінансової стійкості, інвестиційної привабливості;

$b_P, b_{\text{ДА}}, b_{\text{ЛП}}, b_{\text{ФС}}, b_{\text{ІП}}$ - вагові коефіцієнти складових фінансово-економічної безрези підприємства в її інтегральній оцінці.

За вагові коефіцієнти приймають наступні значення: $b_P = 0,26$, $b_{\text{ДА}} = 0,24$, $b_{\text{ЛП}} = 0,22$, $b_{\text{ФС}} = 0,18$, $b_{\text{ІП}} = 0,1$.

Виходячи з розрахунку наведеної методики та отриманням значення інтегральної оцінки, обирається її рівень [43, с.116]:

- при значенні $I_{\text{ФБП}} \geq 1,5$ рівень високий;
- при значенні $1 \leq I_{\text{ФБП}} < 1,5$ рівень ФЕБ достатній;
- при значенні $0,5 \leq I_{\text{ФБП}} < 1$ рівень критичний, існує загроза втрати ФЕБ;
- при значенні $I_{\text{ФБП}} < 0,5$ рівень небезпечний.

Отже, за даною методикою інтегральної оцінки рівня ФЕБ підприємства розрахуємо рівень ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» за 2018-2022 роки на основі формул 3.2-3.7.

Розрахунок інтегральної оцінки рівня ФЕБ протягом 2018-2022рр. відображений в додатку Б, який доцільно відобразити в таблиці (табл. 3.6).

Так, виходячи з проведеної оцінки, у 2018 році на підприємстві виникає небезпечний рівень ФЕБ, що пов'язано з від'ємним показником рентабельності діяльності у зв'язку з відсутністю чистого прибутку в аналізованому році.

Таблиця 3.6 - Зведена інтегральна оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства

Інтегральні показники оцінки рівня ФЕБ	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
Інтегральний показник рентабельності діяльності (I_p)	-0,0993	0,052	0,117	0,2725	0,45
Інтегральний показник ділової активності ($I_{ДА}$)	0,722	1,158	0,727	0,728	0,726
Інтегральний показник ліквідності і платоспроможності ($I_{ЛП}$)	0,4528	1,041	0,833	0,531	2,368
Інтегральний показник фінансової стійкості ($I_{ФС}$)	0,956	0,7425	0,5785	-0,0015	0,529
Інтегральний показник інвестиційної привабливості ($I_{ІП}$)	0,03	0,557	0,59	0,6815	0,4855
Інтегральна оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства ($I_{ФЕБП}$)	0,422458	0,72829	0,55166	0,38102	0,97527

Джерело: складено автором

У 2018 році інтегральний показник дорівнює 0,422458, що говорить про небезпечний рівень ФЕБ. Аналіз 2019 року показав, що рівень ФЕБ в даному році є критичним та існує загроза втрати ФЕБ, однак цей рівень близький до 1, тобто у підприємства була можливість покращити цей рівень у наступному році. У 2020 році інтегральна оцінка рівня ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» дорівнює 0,55166, що говорить про критичний рівень ФЕБ, на цьому також етапі існує загроза втрати ФЕБ. У 2021 році інтегральна оцінка дорівнює 0,38102, що говорить про небезпечний рівень ФЕБ, тобто динаміка погіршується, що викликано від'ємним інтегральним показником фінансової стійкості. Але у 2022 році рівень ФЕБ становить 0,97527, що говорить про підвищення рівня ФЕБ, рівень ФЕБ стає критичним. У 2022 році показник близький до 1, тому є можливість підвищити рівень ФЕБ у 2023 році і вийти на достатній рівень ФЕБ.

3.3 Розробка системи Управління ФЕБ для агропромислового підприємства

Виходячи з проведеного аналізу оцінки рівня ФЕБ та його критичного стану, можна зробити висновок, що такий стан виник через недосконале або зовсім відсутнє управління фінансово-економічною безпекою, через недостатній контроль на всіх рівнях її забезпечення.

Тому із зазначеної головної проблеми на ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» впливає ряд наступних проблем, які необхідно вирішити відповідно до ситуації, яка складалася на даному підприємстві:

- 1) відсутність відділу ФЕБ на підприємстві;
- 2) неможливість керівництва через великий розмір та кількість структурних підрозділів досконало контролювати та виправляти помилки, загрози та ризики у разі їх настання;
- 3) критичний рівень ФЕБ;
- 4) недосконалий контроль на всіх рівнях;
- 5) зниження чистого прибутку підприємства;
- 6) обмеженість власних фінансових ресурсів;
- 7) недостатній ступінь окупності витрат;
- 8) несприятливі кліматичні умови.

Оскільки джерелом та передумовами формування сформованих на підприємстві проблем є відсутність служби ФЕБ та налагодженого управління й контролю за елементами безпеки, тому життєво необхідним для ефективної діяльності в поточному, а також у майбутньому періодах є розробка системи управління фінансово-економічної безпеки ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», яка буде побудована відповідно до виду, специфіки, проблем, загроз та ризиків його діяльності.

Таким чином, система управління фінансово-економічною безпекою ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» повинна складатися з наступних найважливіших одинадцяти взаємопов'язаних та послідовних етапів.

Ефективність системи управління ФЕБ полягає у виконанні першого етапу. На першому необхідно розробити систему інтересів підприємства та визначити головну мету та цілі ФЕБ, за якими здійснюватиметься його майбутня діяльність та за якими будуватимуться всі плани щодо розвитку та подальшого функціонування «АПК-ІНВЕСТ».

Сутність другого етапу розкривається через узгодження мети ФЕБ з головною метою діяльності підприємства.

До третього етапу створення системи управління ФЕБ необхідно віднести постійний моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

До внутрішнього середовища необхідно відносити ресурси, персонал, інформацію, звітність, фінансові результати, техніка та технології, культура організації, організаційна структура, цілі. До складу зовнішнього середовища можна включити партнерів, державні органи влади, конкурентів, постачальників, громадські організації, природні фактори та споживачів, ситуацію економіки, нормативно-правові акти та інше.

Надалі на четвертому етапі слід провести аналіз поточного та перспективного періодів процесу діяльності підприємства.

До поточного аналізу можна віднести оцінку економічної нестабільності в країні, яка проводиться на основі даних Державної служби статистики України та Національного банку України.

До перспективного аналізу можна віднести аналіз прогностичних оцінок, який проводиться на основі інформаційної бази, що включає макроекономічні прогнози та прогнози Міністерства економічного розвитку й торгівлі, а також прогнози експертів та виявлення ймовірності встановлення прогностичного рівня економічної нестабільності.

Після проведених аналізів на п'ятому етапі проводиться розробка стратегії на основі даного рівня економічної нестабільності в країні та розробка альтернативних стратегій забезпечення фінансово-економічної безпеки при проектуванні різних умов економічної нестабільності в

майбутньому. Також розробляються стратегії забезпечення ФЕБ, виходячи з аналізу внутрішнього середовища, які якнайкраще підійдуть поточній та майбутній діяльності при забезпеченні ФЕБ. Із запропонованих стратегій обираються найоптимальніші та відповідні стратегії.

Шостий етап полягає в узгодженні обраних стратегій забезпечення ФЕБ та їх реалізації.

Важливим етапом в процесі управління забезпечення ФЕБ підприємства є сьомий етап, який розкривається через створення дієвої системи забезпечення інформаційної безпеки, тобто це впровадження таких заходів, які б створювали перешкоди для витоку секретної, конфіденційної інформації, для проникнення зловмисників на підприємством з метою викрадення такої інформації. Для впровадження дієвої системи захисту інформаційної безпеки, доцільним є розробка її концепції, до якої можна включити перелік інформації, яка потребує захисту, принципи, стратегії забезпечення інформаційної безпеки та заходи захисту.

Інформацією, яка потребує безперечного захисту, на ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» є:

- рецептура виробництва всіх видів комбікормів для годування тварин;
- інформація щодо використання добавок для виготовлення комбікормів;
- процес та технології вирощування і забою тварин;
- рецептура виготовлення ковбасної продукції підприємства;
- технології вирощування, оброблення та збору врожаю зернових культур;
- база даних співробітників та партнерів;
- всі види ресурсів підприємства;
- електронний документообіг.

Для створення такої інформаційної безпеки необхідне впровадження та постійне використання декількох стратегій, які можна поділити на превентивні та реактивні. Превентивні стратегії включають створення

ефективних методів захисту від викрадання інформації, реактивні – це оперативне та своєчасне реагування на атаки щодо інформації та активний наступ конкурентів, партнерів або покупців.

Доцільно використовувати наступні заходи створення дієвої системи інформаційної безпеки:

- ідентифікація та аутентифікація користувачів;
- використання сучасних комп'ютерних програм захисту інформації;
- кваліфікований персонал зі створення системи захисту;
- впровадження систем виявлення кібератак;
- навчання персоналу з мережевої безпеки;
- мотивація персоналу.

Сутність восьмого етапу полягає в розробці індивідуальної системи коефіцієнтів для оцінки та аналізу рівня ФЕБ, їх рекомендованих значень.

На дев'ятому етапі проводиться аналіз та оцінка рівня фінансово-економічної безпеки, визначаються слабкі місця, проблеми й можливі загрози.

Десятий етап полягає у створенні системи вдосконалення ФЕБ, надання пропозицій щодо її покращення, їх реалізація, а також в проведенні контролю, як попереднього, так і поточного.

На одинадцятому етапі проводиться оцінка контролю та розраховується ефект від обраних та реалізованих стратегій забезпечення ФЕБ. Оцінка ефективності обраних стратегій забезпечення ФЕБ, які реалізувалися, необхідно проводити шляхом порівняння запланованого значення рівня ФЕБ та фактично досягнутого рівня. Ефективною буде вважатися та стратегія, де було досягнуто рівень вище запланованого значення або нижче, але при умові, що це значення знаходиться в рамках планового рівня фінансово-економічної безпеки. Якщо не було досягнуто навіть мінімального значення запланованого рівня, то таку стратегію можна вважати неефективною. Таким чином, чим більше відрізняється заплановане

значення вад фактичного, тим більш неефективною вважається обрана або обрані стратегії. У такому випадку вимагається від керівництва втручання та перегляд або кардинальні зміни стратегії, перевірка дотримання відповідності стратегії з діями щодо її виконання.

Головною метою останнього етапу управління системою ФЕБ є своєчасне виявлення недоліків під час процесу управління, особливо важливо це при неефективних стратегіях ФЕБ.

Однак, управління ФЕБ підприємства неможливе без його механізму.

Механізм управління ФЕБ – це сукупність найрізноманітніших методів, способів, засобів та прийомів, за допомогою яких здійснюється вплив на процес розробки та реалізації рішень, які направлені забезпечувати високий рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, ефективний розвиток та функціонування підприємства.

Таким чином, механізм управління фінансово-економічною безпекою ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» можна представити наступними підсистемами: інструменти, регулювання, підсистеми забезпечення та показники (рис. 3.3).

До функціонального механізму управління компанією ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» доцільно включати наступні основні чотири функції, без яких неможливо уявити процес управління:

- планування;
- організація;
- регулювання;
- стимулювання;
- контроль.

До функції планування слід включати також прогнозування та програмування. Найважливішими діями реалізації цієї функції є створення програм та концепцій розвитку, розробка тактичних, оперативних та стратегічних планів, проведення прогнозів).

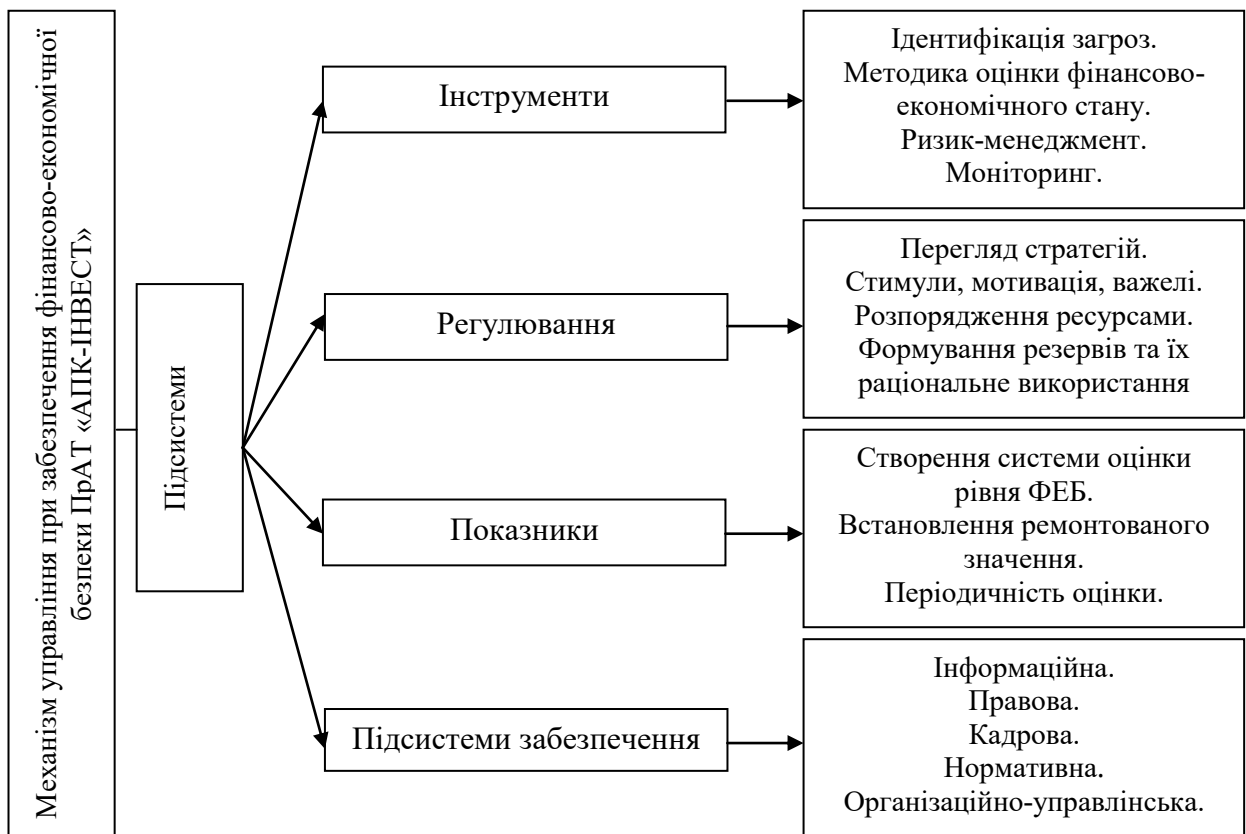

Рисунок 3.3 - Підсистеми механізму управління ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»

Джерело: складено автором на основі [44, с.96]

До функції організації та регулювання слід віднести створення та вироблення відповідних управлінських рішень та завдань, фіксування певних результатів управлінської діяльності та її оцінка, розробка та використання фінансово-економічних інтересів, а також фіксування результатів діяльності та оцінка реалізованих заходів.

До функції стимулювання необхідно включити соціально-економічний захист та гарантії для працівників ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», можливість просування по кар'єрним сходам, створення безпечних умов праці, зростання ефективності праці, використання соціальних, психологічних та економічних методів управління.

Функція контролю включає в себе створення системи оцінки аналізу та аудиту стану рівня фінансово-економічної безпеки ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», застосування попереднього, поточного та заключного контролю за

виконанням та реалізацією рішень або впроваджених заходів із забезпечення ФЕБ підприємства, формування контрольно-аналітичної інформації із виконання обраних підприємством програм та планів, вибір контрольних показників та визначення розмірів відхилень по кожному з них, а також з'ясування їх причин.

Для досягнення найефективнішого управління ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» повинне відбуватися комплексно, спираючись на використання трьох видів управління:

- 1) тактичне;
- 2) оперативне;
- 3) стратегічне.

Тактичне управління фінансово-економічною безпекою ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» повинно являти собою сукупність заходів довгострокового характеру, які використовуються при спрямуванні на поступове зміцнення фінансової стійкості підприємства та його рівня фінансово-економічної безпеки, а також нарощування її запасу. Заходи тактичного управління даного підприємства слід поділяти на три основні напрямки, а саме: соціальний, економічний та екологічний [22, с.188].

Найважливішим при здійсненні тактичного управління для забезпечення безпеки ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» є саме екологічний напрямок через специфіку діяльності зазначеного підприємства. У зв'язку із загостреною екологічною проблемою в Україні, необхідним для сільськогосподарських підприємств є забезпечення екологічної безпеки. До забезпечення екологічної безпеки може входити процес переходу на органічне землеробство, що включатиме мінімізацію обробки ґрунтів та відмову від використання синтетичних хімікатів, пестицидів, синтетичних добрив, регуляторів росту та інше [22, с. 188].

Створення оптимальних умов для розвитку та відтворення трудового потенціалу, а також підвищення його ефективності є одними із головних завдань забезпечення соціального управління підприємства та стійкості

«АПК-ІНВЕСТ». До складу соціальної безпеки можна віднести структуру трудових ресурсів та їх якісний склад, мотивація праці, забезпечення гідних умов праці, стиль управління та інше. Тому необхідним для забезпечення фінансово-економічної безпеки «АПК-ІНВЕСТ» є вдосконалення соціальної безпеки за рахунок [22, с.188]:

- вдосконалити систему оплати праці та підвищити її рівень до європейського;
- надавати працівникам певні доплат, надбавок та премій за гарно виконану роботу, за стаж, за винахідливість та інше;
- створення соціально-побутового забезпечення;
- організація дозвілля працівникам та їх сім'ям;
- удосконалення освітньо-кваліфікаційної структури працівників;
- створення безпечних умов праці.

Економічне управління повинне спиратися та визначатися характером на певний набір стратегій, обраними підприємством для його поточного та майбутнього функціонування.

Оперативне управління ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» являє собою набір рішень для розв'язання поточних проблем підприємства та подолання ймовірних ризиків та загроз, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей. Оперативне управління характерне тим, що відбуваються досягнення короткострокових результатів. Необхідним напрямком при здійсненні оперативного управління є своєчасно отримана та достовірна інформація щодо поточного стану діяльності підприємства та зовнішнього середовища, яка необхідна для вирішення поточних задач та проблем. Виходячи з цього, важливим для «АПК-ІНВЕСТ» є створення системи комп'ютерних заходів, за допомогою якої буде існувати можливість повного та якісного опису ситуації на підприємстві стосовно його рівня безпеки, інформацію стосовно слабких та сильних сторін, проблем та загроз діяльності. Шляхом швидкого аналізу інформації можна реагувати на зміни в діяльності та приймати правильні оперативні рішення [22, с. 188].

Стратегічне управління ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» повинно являти собою розроблений план дій, який розрахований на довгострокову перспективу з постійним контролем за їх здійсненням. Головним інструментом здійснення стратегічного управління є розробка стратегії забезпечення ФЕБ підприємства, яка буде включатися в загальну стратегію діяльності підприємства.

Під час оцінки рівня ФЕБ «АПК-ІНВЕСТ» відповідно до отриманого аналізу та отриманого результату, найраціональнішим для підприємства є впровадження стратегії стабілізації. Таким чином, інструментами виконання цієї стратегії для підприємства має стати оновлення або впровадження нової техніки та технологій, підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок підвищення її якості, також ще одним необхідним елементом для цієї стратегії має стати пошук нових ринків збуту або навіть вихід на міжнародні ринки, розширення горизонтів продажу.

Також важливим для забезпечення ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» є використання стратегій попереджувального характеру та стратегій швидкого реагування на зміни та загрози, які склалися, як у внутрішньому середовищі, так і в зовнішньому, досягнення технічних та технологічних переваг, стратегія забезпечення екологічної безпеки, стратегія підвищення якості продукції, стратегія формування комплексу постійно наявних ресурсів [45].

Процес управління фінансово-економічною безпекою ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» повинен здійснюватися під впливом керівництва кваліфікованих робітників, такими особами може буде керівник підприємства, спеціально вповноважена на це особа, працівники різних відділів, однак найефективнішим способом для великих підприємств є створення служби фінансово-економічної безпеки.

На ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» існує служба безпеки, однак вона відповідає за стан охорони підприємства, його приміщень, споруд та будівель, внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства й усіх його структурних підрозділів, а також за підбір персоналу перед тим, як особа

влаштовується на роботу, проводячи з потенційними співробітниками відповідну співбесіду та різні тести, однак, дана служба не виконує функцій забезпечення фінансово-економічної безпеки. Тому необхідним для даного підприємства є виділення коштів на створення служби фінансово-економічної безпеки, до якої входитимуть наступні підрозділи [46]:

- 1) відділ фізичної охорони будівель та споруд;
- 2) відділ із захисту комерційної таємниці та конфіденційної інформації;
- 3) відділ внутрішньої безпеки;
- 4) відділ розвідки;
- 5) відділ технічної охорони;
- 6) інформаційно-аналітичний відділ;
- 7) прес-група.

Упровадження, діяльність відділів служби ФЕБ та їх ефективне функціонування неможливе без створення Положення про службу ФЕБ підприємства, де буде розписані завдання, які стоять перед цією службою, їх функції та обов'язки, вимоги та питання управління безпекою. Також необхідним є створення положень про структурні підрозділи служби, штатний розклад та посадові інструкції.

Отже, управління фінансово-економічною безпекою на ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» можна представити в наступному вигляді (рис. 3.4).

Кваліфіковане виконання своїх посадових завдань та спеціальних завдань, наданих керівництвом відділам служби, взаємопов'язана їх робота, націлена на єдиний результат, дає можливість підприємству утримувати високий рівень ФЕБ підприємства та ефективний розвиток у майбутньому.

Таким чином, дотримання всіх етапів управління фінансово-економічною безпекою підприємства надасть можливість постійно підтримувати високий рівень ФЕБ, створювати умови для безперервного та перспективного розвитку, а також мати можливість нарощувати прибуток та виходи на нові національні або міжнародні ринки.

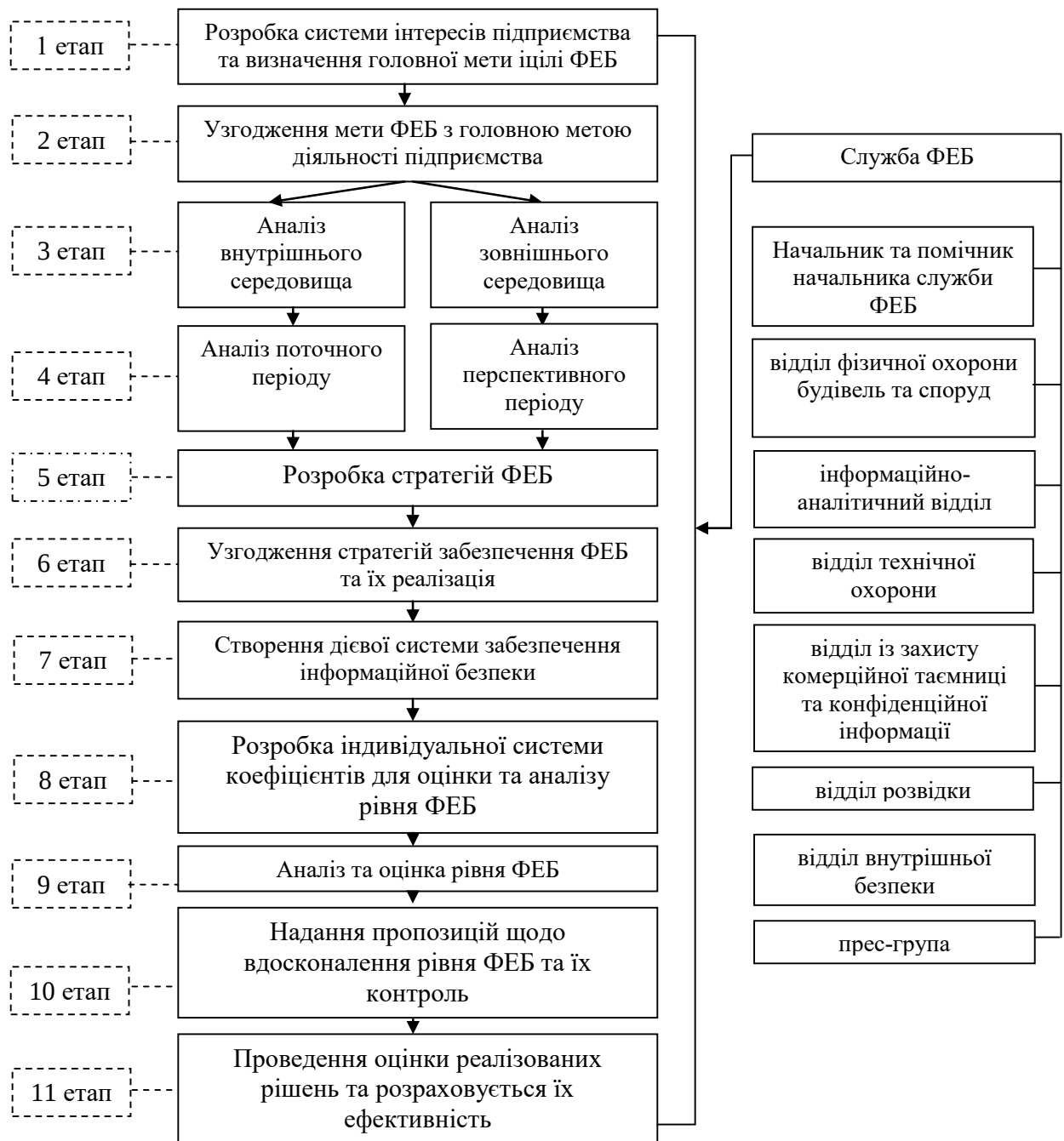

Рисунок 3.4 - Процес управління системою забезпечення ФЕБ «АПК-ІНВЕСТ»

Джерело: складно автором

Висновки до розділу 3

Джерелами фінансування для підприємств АПК України можуть стати власні кошти, державна підтримка та кошти фінансових установ. В Україні видатки на підтримку сільського господарства є досить незначними, про що

говорить порівняння обсягів державної підтримки в інших країнах світу за методологією Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD).

Ефективність державної підтримки агропромислового комплексу характеризується не тільки обсягами виділених коштів, а й механізмами та раціональністю їх розподілу. Основною проблемою в Україні щодо фінансування сільського господарства поки що залишається невідповідність обсягів виділених коштів наявним потребам та напрямам розвитку.

При банківському фінансуванні можна виділити ряд супутніх послуг, які вони надають в Україні: лізинг, факторинг, документарні операції, страхування, фінансування під заставу майбутнього врожаю. Основною великою проблемою для підприємств цієї галузі є висока ставка кредитування, тому високі ставки та недоступність до банківських кредитів відображаються на фінансово-економічному стані та безпеці таких підприємств та гальмують діяльних та їх розвиток.

Що стосується оцінки рівня ФЕБ «АПК-ІНВЕСТ», то аналіз 2018-2022 років показав, що рівень ФЕБ був небезпечним, аналіз 2019-2020 років показав, що рівень ФЕБ в даному році є критичним та існує загроза втрати ФЕБ, однак цей рівень близький до 1, тобто у підприємства була можливість покращити цей рівень у наступному році. У 2022 році ситуація наближається до достатнього рівня.

На основі проведеного аналізу сформовано ряд основних проблем, які необхідні для найшвидшого вирішення та сформовано власну систему управління системою забезпечення ФЕБ для ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»

ВИСНОВКИ

У першому розділі визначено сутність фінансово-економічної безпеки підприємств, наведено та проаналізовано підходи до визначення зазначено поняття різними авторами, після чого виділено основні ознаки, які характеризують фінансово-економічну безпеку підприємств, звідси визначено, що ФЕБ доцільно розглядати в розрізі двох рівнів – на мікрорівні та на макрорівні.

Надалі визначено, що система ФЕБ підприємства представляє собою велику комбінацію із сукупності різних взаємопов'язаних між собою елементів безпеки, які спрямовані на захист підприємства в цілому від негативних факторів зовнішнього середовища. Також визначено основні види, які включає ФЕБ, а також головну її мету та задачі, які впливають з даної мети.

Охарактеризовано елементи, які входять до системи забезпечення ФЕБ підприємства, а саме: суб'єкт та об'єкт ФЕБ підприємства, мета та задачі ФЕБ, загрози та ризики системі, механізм забезпечення, який складається з функцій, принципів, методів, інструментів та засобів управління, стратегія або політика безпеки.

Після проаналізованого матеріалу запропоновано власну систему забезпечення ФЕБ підприємств. Виходячи з великої різноманітності сучасних підприємств, їх унікальності та специфіки діяльності, було представлено підходи до побудови системи забезпечення ФЕБ, а також ряд принципів та вимог, яких необхідно дотримуватися при їх побудові. Такі підходи можна поділити на: систему забезпечення ФЕБ малого підприємства, систему забезпечення ФЕБ середнього підприємства та систему забезпечення ФЕБ великого підприємства.

З метою постійного та детального внутрішнього контролю за діяльністю підприємства та забезпеченням фінансово-економічної безпеки, важливим для підприємства є поділ формування системи ФЕБ та її

інформаційних потоків на три наступні підходи: централізоване, децентралізоване та змішане. У свою чергу децентралізована система ФЕБ поділяється на два види, що включає:

- а) збір інформації, її докладний аналіз, обробка та прийняття життєво важливих рішень для підприємства здійснюється спеціалістом кожного підрозділу, на якого покладені функції та обов'язки забезпечення безпеки;
- б) збір інформації та її обробка здійснюється працівниками кожного підрозділу, а вивчення, глибокий аналіз, виявлення тенденцій та надання рекомендацій здійснюється керівництвом компанії та її менеджерами.

Надалі розкрито сутність та особливості системи забезпечення ФЕБ сільськогосподарських підприємств як однієї з найважливіших галузей України.

Фінансово-економічна безпека сільськогосподарських підприємств формується на основі стандартного набору елементів її системи забезпечення, однак особливості системи розкриваються через специфічну унікальність галузі сільського господарства, що включає особливий набір чинників, проблем, ризиків та загроз, а також специфічні особливості. Проаналізовано особливості кожного елементу системи забезпечення ФЕБ відповідно до галузевих особливостей сільського господарства. Сформовано основні стратегії забезпечення ФЕБ підприємств сільського господарства, а також відображено основні наслідки від їх використання, а також наведено перелік найпріоритетніших напрямків забезпечення ФЕБ.

У другому розділі наведено загальну характеристику ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ», зазначено основні види його діяльності та організаційну структуру, а також зображено структура бізнесу, де описано кожний етап замкнутого циклу виробництва.

Проведено аналіз техніко-економічних показників та аналіз фінансово стану ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» станом на 2018-2022рр. Що стосується техніко-

економічних показників, то тут можна зробити висновок, що більшість показників ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» протягом досліджуваного періоду мають позитивну динаміку та до 2022 року постійно збільшуються. За показники фінансового стану можна сказати, що підприємству необхідно покращити такі показники, як: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт довгострокових зобов'язань, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт чистої виручки, коефіцієнт реінвестування прибутку.

У третьому розділі проаналізовано особливості фінансування підприємств агропромислового комплексу України, де зазначено, що фінансування може поділятися на три види: власні джерела фінансування, державна підтримка та залучення коштів у банківських установах.

Проведено аналіз державної підтримки в інших країнах світу та України, проаналізовано динаміку видатків державного бюджету України на АПК України, а також видатки Міністерства аграрної політики та продовольства, після чого визначено його відсоток до загального обсягу видатків за 2018-2022рр.

Визначено, що в Україні державна підтримка агропромислового сектору відбувається в трьох основних формах: пряма, умовно-пряма та непряма.

Проаналізовано основні напрямки державної підтримки АПК України, а також основні урядові програми державної підтримки АПК України за 2022-2023рр. Наприкінці, виходячи з проаналізованих даних, було сформовано ряд основних проблем в Україні, а також сформовано шляхи та пропозиції для покращення складеної ситуації.

Проведено оцінку рівня фінансово-економічної безпеки ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» за 2018-2022 рр. і визначено, що протягом більшості років рівень ФЕБ залишається критичним, що вимагає впровадження та вдосконалення системи управління системою забезпечення ФЕБ ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ».

Далі запропоновано та сформовано індивідуальну систему управління

ФЕБ, що включає одинадцять взаємопов'язаних та послідовних етапів здійснення управління. Також необхідним для функціонування цієї системи є формування служби безпеки підприємства зі створенням відповідних відділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новікова М.М. Фінансово-економічна безпека як об'єкт управління в менеджменті підприємств. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2018. № 66 (1108). С.123-128.
2. Вівчар І.О. Інтеграційні процеси логістики у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск №5. С.332-335.
3. Чернота А., Беялов Т.Е. Фінансово-економічна безпека підприємства та напрями її підвищення. *Економіка інноваційної діяльності підприємств: тези доповідей XVII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів (26-27 квітня 2018 р.)*. Київ, 2018. С. 344-345.
4. Іващенко О.В., Четверіков П.М. Система фінансово-економічної безпеки підприємства. *SWorld*. 2018. № 2. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf> (дата звернення 02.09.2023р.).
5. Мойсеєнко І.П. Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. Львів, 2019. С. 28.
6. Варналій З.С. Економічна безпека: навчальний посібник. Київ, 2019. 647с.
7. Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. Фінансово-економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство: колективна монографія: у 2-х т. Херсон. 2019. Т.2. С.1-17. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/50151/5/Dekhhtiar_Finansovo-ekonomichna_bezpeka.pdf (дата звернення 20.09.2023).
8. Електронні дані. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: сутність і механізм забезпечення. URL: https://pidruchniki.com/78204/finansi/finansova_bezpeka_pidpriyemstv (дата звернення 15.09.2023р.).
9. Орлик О.В. Технологія управління фінансово-економічною безпекою підприємств. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2018. Т.2, №9(1).

С.80-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2018_23_9%281%29__14
(дата звернення 15.09.2023р.)

10. Антоненко В.М., Певтієва С.С. Система забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/32.pdf (дата звернення 07.09.2019р.).

11. Квасова О.П., Хіміч Г.О., Дегтяр А. Фінансово-економічна безпека як система. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2016. №12 (22). С.70-73. URL: [file:///C:/Users/1/Downloads/mnj_2016_12\(2\)__18.pdf](file:///C:/Users/1/Downloads/mnj_2016_12(2)__18.pdf) (дата звернення 18.09.2023р.).

12. Ланцман Е.Н. Концептуальные подходы к проблеме обеспечения экономической безопасности организации. *Вестник АГТУ*. 2010. №1. С.58-62.

13. Касперович С.А., Дербинская Е.А. Экономическая безопасность предприятия: сущность, цели и направления обеспечения. *Труды БГТУ*. 2016. №7. С.278-282.

14. Васильєв О.В., Мейта В.І. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2018. Т.14. №12. С.138-145. URL: [file:///C:/Users/1/Downloads/ecan_2013_14\(2\)__22.pdf](file:///C:/Users/1/Downloads/ecan_2013_14(2)__22.pdf) (дата звернення 16.09.2023р.).

15. Лабунська С.В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. №4. С.282-289. URL: file:///C:/Users/1/Downloads/Pekon_2014_4_37.pdf (дата звернення 28.09.2023р.).

16. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів, 2019. – 386 с.

17. Іванюта Т.Н. Основні підходи до формування системи економічної безпеки на підприємствах. *Молодий вчений*. 2019. №4 (51). С.215-223.
18. Рябенко Г.М., Сарафін О.В. Загрози та шляхи зміцнення економічної безпеки аграрних підприємств України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №13. С.360-363. URL: http://global-national.in.ua/archive/13-2018/7_2.pdf (дата звернення 05.10.2023р.)
19. Остапенко О. Класифікація ризиків та їх вплив на результативність сільськогосподарських підприємств. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2018. №1(8). С.190–198. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/13oomrsp.pdf> (дата звернення 10.10.2023р.).
20. Бондарчук К. Причини поширення неформальної зайнятості на сільських територіях та регуляторні важелі щодо її легалізації. Україна: аспекти праці. 2018. №2. С.17-22. URL: file:///C:/Users/1/Downloads/Uap_2018_2_5.pdf (звернення 15.10.2023р.).
21. Фесенко А.М., Солошенко О.В, Гаврилович Н.Ю., Осипова Л.С., Безпалько В.В., Кочетова С.І. Агроекологія: навч. посіб. Харків. 2019. 291с.
22. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств: монографія / В. І. Ткачук, О.А. Прокопчук, М.І. Яремова. Житомир, 2020. 310с.
23. Офіційний сайт АПК-ІНВЕСТ. URL: <http://apk-invest.com.ua/> (дата звернення 05.10.2023р.).
24. Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2018 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/report/year/xml/show/45917> (дата звернення 17.10.2023р.).
25. Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2019 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/70096/165/templ> (дата звернення 17.10.2023р.).

26. Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2020 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/91130/165/templ> (дата звернення 17.10.2023р.).

27. Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31.12.2021 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/112676/165/templ> (дата звернення 17.10.2023р.).

28. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) на 31.12.2018 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/report/year/xml/show/45917> (дата звернення 18.10.2023р.).

29. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) на 31.12.2019 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/70096/165/templ> (дата звернення 18.10.2023р.).

30. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) на 31.12.2020 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/91130/165/templ> (дата звернення 18.10.2023р.).

31. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) на 31.12.2021 рік. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/112676/165/templ> (дата звернення 18.10.2023р.).

32. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) на 31.12.2022 рік. URL: <http://apk-invest.com.ua/ru/about/informatsija-emitenta.html> (дата звернення 18.10.2023р.).

33. Гудзь О.Є. Фінансово-кредитна інфраструктура аграрної сфери України. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 58–63.

34. Кернасюк Ю. Державна підтримка АПК. *Агробізнес сьогодні*. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/14260-derzhavna-pidtrymka-apk.html> (дата звернення 02.11.2023 р.).

35. Електроні дані. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua> (дата звернення 23.11.2023 р.).

36. Про державну підтримку сільського господарства України. : Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV (в редакції від 15.08.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення 04.11.2023 р.).

37. Антонов А.В. Напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018 р. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=440> (дата звернення 04.11.2023 р.).

38. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/ua> (дата звернення 08.11.2023 р.).

39. Вдовенко Л.О. Кредитне забезпечення підприємств аграрного сектору економіки. *Агроінком*. 2018. №20. С.67-69. URL: file:///C:/Users/1/Downloads/agroincom_2018_1-2_20.pdf (дата звернення 15.11.2023р.).

40. Вдовенко Л.О. Механізм банківського кредитування аграріїв. *Ефективна економіка*. 2017. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3516> (дата звернення 17.11.2023р.).

41. Банки й АПК. URL: <https://minfin.com.ua/ua> (дата звернення 08.11.2023 р.).

42. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://www.bank.gov.ua/> (дата звернення 10.11.2023р.).

43. Павлюк Ю.В., Лактіонова О.А. Методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. № 7. С. 112–116.

44. Матвеев Г.С. Створення служби економічної безпеки організації. *Вісник університету*. 2019. №7. С.92-99.

45. Яниогло А. Комплексная система обеспечения финансово-экономической безопасности предприятия. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Vol. 1, No. 1. С.69-79.

46. Олешко Т.І., Пазюра Я.В. Формування системи забезпечення економічної безпеки на підприємстві. *Науковий вісник ДГМА*. 2017. №3 (24Е). С.127-132. URL: [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/%E2%84%963\(24%D0%95\)_2017/article/20.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/%E2%84%963(24%D0%95)_2017/article/20.pdf) (дата звернення 17.11.2023р.).
47. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №10. С.22-26.
48. Кузенко Т.Б., Полтініна О.П. Формування системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах контролінгу. *Економічна статистика. Бухгалтерський облік та аудит. Проблеми економіки*. 2013. №1. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-345_352.pdf (дата звернення 12.11.2023р.).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1- Показники оцінки фінансової стійкості підприємства ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ»

Група показників	Назва показника	Розрахунок	Рекоменд. значення	Рік					Відхилення	
				2018	2019	2020	2021	2022	(2022-2021)	(2022-2021)* 100%
Показники майнового стану	Коефіцієнт зносу основних засобів (Кзоз)	ф.1 р.1012/ ф.1 р.1011	зменшення <0,5	0,12	0,14	0,16	0,19	0,21	0,09	175
	Коефіцієнт придатності основних засобів (Кпоз)	ф.1 р.1010/ ф.1 р.1011	0,5	0,88	0,86	0,84	0,81	0,79	-0,09	89,77
	Коефіцієнт оновлення основних засобів (Кооз)	ф.1 р.1011 (гр.4) - ф.1 р.1011 (гр.3)/ ф.1 р.1011 (гр.4)	збільшення	-0,04	-0,84	0,32	0,06	0,016	0,056	-40
	Частка основних засобів в активах (Чоза)	ф.1 р.1010/ ф.1 р.1300	зменшення	0,69	0,68	0,73	0,64	0,57	-0,12	82,61
	Коефіцієнт мобільності активів(Кма)	ф.1 р.1195/ ф.1 р.1095	збільшення	0,37	0,36	0,28	0,44	0,52	0,15	140,54
Показники фінансової стійкості	Коефіцієнт автономії (Ка)	ф.1 р.1495 / ф.1 р.1900	>0,5	0,16	0,26	0,48	0,62	0,62	0,46	387,5
	Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз)	(ф.1 р.1900 – ф.1 р.1495) / ф.1 р.1900	2	0,84	0,74	0,52	0,38	0,38	-0,46	45,23
	Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів (Ксвзк)	ф1 р.1495 / (р.1595 + р.1695 + р.1700)	>1	0,19	0,34	0,92	1,61	1,65	1,46	868,42
	Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів (коефіцієнт фінансового ризику) (Кфр)	(р.1595 + р.1695 + р.1700) / ф1 р.1495	<1	5,36	4,10	1,09	0,62	0,60	-4,76	11,19
	Коефіцієнт фінансової стійкості (Кфс)	(ф.1 р.1495+р.1595) / ф.1 р.1900	0,7-0,9	0,61	0,83	0,83	0,62	0,86	0,25	140,98
	Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кмвк)	(ф.1р.1195 – р.1695) / ф.1 р.1495	>0,1 збільшення	-0,75	0,38	0,11	-0,13	0,33	1,08	44
	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (Кзвок)	ф.1 (р.1195 – р.1695) / ф.1 р.1195	>0,1	-0,43	0,58	0,24	-0,27	0,60	1,03	139,54

Група показників	Назва показника	Розрахунок	Рекоменд. значення	Рік					Відхилення	
				2018	2019	2020	2021	2022	(2022-2021)	(2022-2021)* 100%
	Коефіцієнт поточних зобов'язань (Кпз)	$\phi.1 \text{ p.1695} / (\text{p.1595} + \text{p.1695})$	<0,5	0,46	0,22	0,32	1	0,37	-0,09	80,43
	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань (Кдз)	$\phi.1 \text{ p.1595} / (\phi.1 \text{ p.1595} + \text{p.1695})$	<0,2-0,3	0,54	0,78	0,68	0	0,63	0,09	116,66
	Коефіцієнт фінансового левериджу (плече фінансового важеля) (Кфл)	$\phi.1 \text{ p.1595} / \phi.1 \text{ p.1495}$	<0,1	2,03	0,83	0,74	0	0,38	-1,17	42,36
Показники ліквідності	Коефіцієнт покриття (Кп)	$\phi.1 \text{ p.1195} / \phi.1 \text{ p.1695}$	>1	0,70	1,58	1,32	0,79	2,47	1,77	352,86
	Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)	$\phi.1 (\text{p.1195} - \text{p.1100} - \text{p.1110}) / \phi.1 \text{ p.1695}$	0,6-0,8	0,24	0,38	0,40	0,30	3,44	3,2	1433,3
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кабл)	$\phi.1 (\text{p.1160} + \text{p.1165}) / \phi.1 \text{ p.1695}$	0,1-0,2 збільшення	0,004	0,04	0,04	0,01	0,01	0,006	250
	Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості (Ксдкз)	$1125+1130+1135+1140+1145+1155 / 1610+1615+1620+1625+1630+1635+1640+1645$	1	0,34	0,81	0,55	0,38	3,77	3,43	294,12
Показники прибутковості	Рентабельність активів (Ра)	$\phi.2 \text{ p.2350} \text{ або } \text{p.2355} // \phi.1(\text{p.1300} (\text{гр.3}) + \text{p.1300} (\text{гр.4})) / 2$	>0 збільшення	-0,034	0,02	0,07	0,19	0,10	0,134	-294,12
	Рентабельність власного капіталу (Рвк)	$\phi.2 \text{ p.2350} \text{ або } \text{p.2355} / \phi.1(\text{p.1495} (\text{гр.3}) + \text{p.1495} (\text{гр.4})) / 2$	>0 збільшення	-0,2	0,10	0,17	0,34	1,06	1,26	530
	Рентабельність реалізованої продукції (Ррп)	$\phi.2 \text{ p.2090} \text{ або } \text{p.2095} / \phi.2 \text{ p.2050}$	>0 збільшення	0,12	0,17	0,18	0,18	0,17	0,05	141,67
	Рентабельність продажу (Рп)	$\phi.2 \text{ p.2350} \text{ або } \text{p.2355} / \phi.2 \text{ p.2000}$	>0 збільшення	-0,07	0,04	0,13	0,34	0,17	0,24	242,86
	Рентабельність господарської діяльності	$\phi.2 \text{ p.2350} \text{ або } \text{p.2355} / \phi.2 \text{ p.}(2050+2130+2150+2180+225$	>0 збільшення	-0,05	0,02	0,11	0,32	0,16	0,21	320

Група показників	Назва показника	Розрахунок	Рекоменд значення	Рік					Відхилення	
				2018	2019	2020	2021	2022	(2022-2021)	(2022-2021)* 100%
	(Ргд)	0+2255+2270+2300)								
Показники ділової активності	Коефіцієнт оборотності активів (Коа)	$\phi 2 \text{ p.2000} / \phi 1(\text{p.1300(гр.3)} + \text{p.1300(гр.4)}) / 2$	збільшення	0,50	0,61	0,50	0,56	0,55	0,05	110
	Коефіцієнт оборотності запасів (Коз)	$\phi 2 \text{ p.2000} / \phi 1(\text{p.1100гр.3} + \text{p.1100гр.4}) / 2$	збільшення	5,30	4,83	4,22	5,47	4,90	-0,4	92,45
	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) (Кооз)	$\phi 2 \text{ p.2000} / \phi 1(\text{p.1010гр.3} + \text{p.1010гр.4}) / 2$	збільшення	0,70	0,89	0,71	0,82	0,91	0,21	130
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (Ковк)	$\phi 2 \text{ p.2000} / \phi 1(\text{p.1495(гр.3)} + \text{p.1495(гр.4)}) / 2$	збільшення	1,31	2,93	1,32	1,01	0,89	-0,42	67,94
Показники інвестиційної привабливості	Коефіцієнт чистої виручки (Кчв)	$(\phi. 2 \text{ p.2350} + \phi. 2 \text{ p. 2515}) / \phi. 2 \text{ p.2000}$	збільшення	0,06	0,08	0,19	0,38	0,22	0,03	115,79
	Коефіцієнт реінвестування прибутку (Крп)	$(\phi. 1 \text{ p.1420 гр.4} + \phi. 1 \text{ p.1415 гр.4}) - (\phi. 1 \text{ p.1420 гр.3} + \phi. 1 \text{ p.1415 гр.3}) / \phi. 2 \text{ p. 2350} * 100\%$	збільшення	-	1,14	1,08	1,05	0,81	-	-

Джерело: розраховано автором на основі [47,49]

ДОДАТОК Б

Розрахунок інтегральної оцінки рівня ФЕБ станом на 2018 рік.

$$I_P = (-0,034 \times 0,45) + (-0,2 \times 0,35) + (-0,07 \times 0,20) = -0,0993.$$

$$I_{ДА} = (0,50 \times 0,50) + (0,70 \times 0,30) + (1,31 \times 0,20) = 0,722.$$

$$I_{ЛП} = (0,70 \times 0,50) + (0,34 \times 0,30) + (0,004 \times 0,20) = 0,4528.$$

$$I_{\Phi C} = (2,03 \times 0,50) + (-0,43 \times 0,35) + (0,61 \times 0,15) = 0,956.$$

$$I_{III} = (0,06 \times 0,55) = 0,033.$$

$$I_{\Phi EBP} = (-0,0993 \times 0,26) + (0,722 \times 0,24) + (0,4528 \times 0,22) + (0,956 \times 0,18) + (0,033 \times 0,1) = 0,422458.$$

Розрахунок інтегральної оцінки рівня ФЕБ станом на 2019 рік.

$$I_P = (0,02 \times 0,45) + (0,10 \times 0,35) + (0,04 \times 0,20) = 0,052.$$

$$I_{ДА} = (0,61 \times 0,50) + (0,89 \times 0,30) + (2,93 \times 0,20) = 1,158.$$

$$I_{ЛП} = (1,58 \times 0,50) + (0,81 \times 0,30) + (0,04 \times 0,20) = 1,041.$$

$$I_{\Phi C} = (0,83 \times 0,50) + (0,58 \times 0,35) + (0,83 \times 0,15) = 0,7425.$$

$$I_{III} = (0,08 \times 0,55) + (0,14 \times 0,24) = 0,557.$$

$$I_{\Phi EBP} = (0,052 \times 0,26) + (1,158 \times 0,24) + (1,041 \times 0,22) + (0,7425 \times 0,18) + (0,557 \times 0,1) = 0,72829.$$

Розрахунок інтегральної оцінки рівня ФЕБ станом на 2020 рік.

$$I_P = (0,07 \times 0,45) + (0,17 \times 0,35) + (0,13 \times 0,20) = 0,117$$

$$I_{ДА} = (0,50 \times 0,50) + (0,71 \times 0,30) + (1,32 \times 0,20) = 0,727.$$

$$I_{ЛП} = (1,32 \times 0,50) + (0,55 \times 0,30) + (0,04 \times 0,20).$$

$$I_{\Phi C} = (0,74 \times 0,50) + (0,24 \times 0,35) + (0,83 \times 0,15) = 0,5785.$$

$$I_{III} = (0,19 \times 0,55) + (1,08 \times 0,45) = 0,5905.$$

$$I_{\Phi EBP} = (0,117 \times 0,24) + (0,727 \times 0,18) + (0,833 \times 0,22) + (0,5785 \times 0,26) + (0,5905 \times 0,1) = 0,55166.$$

Розрахунок інтегральної оцінки рівня ФЕБ станом на 2021 рік.

$$I_P = (0,19 \times 0,45) + (0,34 \times 0,35) + (0,34 \times 0,20) = 0,2725.$$

$$I_{ДА} = (0,56 \times 0,50) + (0,82 \times 0,30) + (1,01 \times 0,20) = 0,728.$$

$$I_{ЛП} = (0,79 \times 0,50) + (0,38 \times 0,30) + (0,01 \times 0,20) = 0,531.$$

$$I_{\Phi C} = (0 \times 0,50) + (-0,27 \times 0,35) + (0,62 \times 0,15) = -0,0015.$$

$$I_{III} = (0,38 \times 0,55) + (1,05 \times 0,45) = 0,6815.$$

$$I_{\Phi EBP} = (0,2725 \times 0,24) + (0,728 \times 0,18) + (0,531 \times 0,22) \\ + (-0,0015 \times 0,26) + (0,6815 \times 0,1) = 0,38102$$

Розрахунок інтегральної оцінки рівня ФЕБ станом на 2022 рік.

$$I_P = (0,10 \times 0,45) + (1,06 \times 0,35) + (0,17 \times 0,20) = 0,45.$$

$$I_{ДА} = (0,55 \times 0,50) + (0,91 \times 0,30) + (0,89 \times 0,20) = 0,726.$$

$$I_{III} = (2,74 \times 0,50) + (3,77 \times 0,30) + (0,01 \times 0,20) = 2,368.$$

$$I_{\Phi C} = (0,38 \times 0,50) + (0,60 \times 0,35) + (0,86 \times 0,15) = 0,529.$$

$$I_{III} = (0,22 \times 0,55) + (0,815 \times 0,45) = 0,4855.$$

$$I_{\Phi EBP} = (0,45 \times 0,24) + (0,726 \times 0,18) + (2,368 \times 0,22) + (0,529 \times 0,26) \\ + (0,4855 \times 0,1) = 0,97527.$$